

de lichte voorde

periodiek van de
VERENIGING VOOR oudheidkunde te lichtenvoorde.

Gezicht op Lichtenvoorde.

Afscheidsfoto op 27 september 1981 in het portaal van de St. Bonifatius-kerk. V.l.n.r. de pastores Vermeulen, Minderhout, Celie, Pater Provinciaal Ris, Thijssing, van den Brom (de laatst vertrokken), Lemmens, de Wit, Goes, onbekende frater, van Schie.

FRANCISCANEN VERLATEN LICHTENVOORDE.

Na meer dan 125 jaar de zielzorg in Lichtenvoorde-kom te hebben uitgeoefend, kwam hieraan zomer 1981 'n einde, toen wegens 'n tekort aan priesters de Orde der Franciscanen het besluit moest nemen niet langer de bediening van de parochies van St. Bonifatius en St. Ludger te kunnen waarnemen en derhalve de zorg voor deze geloofsgemeenschap noodgedwongen moest overbrengen naar het Bisdom Utrecht.

Meer dan 'n eeuw lang waren het de volgelingen van St. Franciscus geweest, die hier in Lichtenvoorde hun zegenrijke arbeid verricht hebben. In 'n plechtige Eucharistie-viering - waarbij de kerk van St. Bonifatius als van ouds tot in alle hoeken bezet was - werd op zondag 27 sept. afscheid genomen van 'n Orde, welke meer dan 100 jaar lang de zielzorg op zo voortreffelijke wijze had verzorgd.

In deze Kerkdienst, waarin werd voorgegaan door de Provinciaal der Franciscanen Pater Riss, daarbij geassisteerd door de oud-pastors Pater Celie en Pater van Schie, wilde de geloofsgemeenschap van beide parochies dank brengen voor het vele goede en mooie wat tijdens hun zielzorgperiode tot stand was gekomen. Vele oud-kapelaans waren voor deze gelegenheid naar Lichtenvoorde overgekomen. De dankbaarheid kwam mede tot uiting toen na afloop van de viering aan het aanwezige gezelschap Franciscanen 'n vendelhulde en 'n serenade werd gebracht, die het terecht verdiende. Op de receptie die hierna volgde kwam opnieuw naar voren hoe dankbaar men was voor de ondervonden zegenrijke arbeid doch tevens hoe jammer men het vond dat van hogerhand dit besluit van afstand doen heeft moeten vallen. Zowel Parochiebestuur als Parochievergadering hebben dit vertrek niet ongemerkt willen laten voorbijgaan en derhalve 'n herdenkingsboekje uitgegeven, waarin de geschiedenis van deze Franciscaanse zielzorg is weergegeven en waaraan we de volgende gegevens ontleen:

Bij besluit van Aartsbisschop Mgr. J. Zwijsen werd op 8 nov. 1856 de parochie Lichtenvoorde toevertrouwd aan de Orde der Franciscanen, dit als een tegemoetkoming voor de opheffing van hun statie te Leeuwarden. De laatste kapelaan van Lichtenvoorde, Johannes Wilhelmus Loeffen - een wereldheer - overhandigde in dat jaar de sleutels van kerk en pastorie aan de nieuwe pastoor, de franciscaan Johannes Cornelis Hondvorst.

Het jaar tevoren vond via 'n soortgelijk besluit de installatie plaats van het eerste kerkbestuur, bestaande uit de heren Hendrik Hulshof, Herman Sterenburg, Berend Lageschaar en Derk Hulshof. Onder het bewind van de Franciscanen kwamen in het jaar 1865 de zusters Franciscanessen naar Lichtenvoorde "zulks tot het besturen van bewaar- en naaischolen". Omstreeks het jaar 1880 werd Vragender

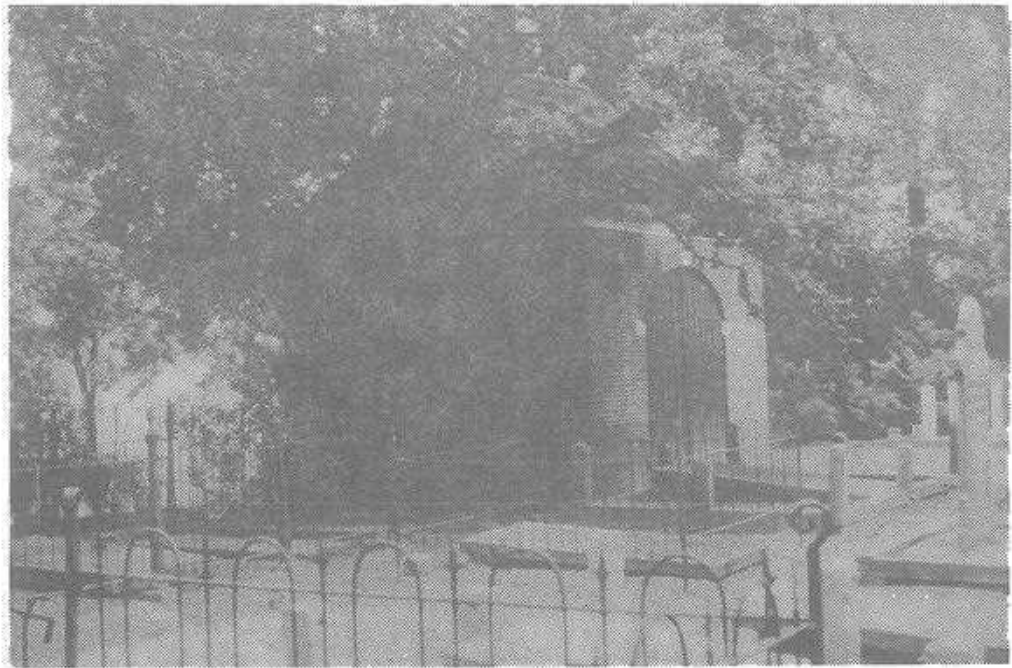
van Lichtenvoorde afgescheiden en tot zelfstandige parochie verheven en eveneens toevertrouwd aan de zorg der Franciscanen. Uit de notulen van begin 1884 blijkt dat de orgeltrapper 'n jaarwedde wordt toegekend van f 25,-. Het jaar-salaris van de koster bedroeg omstreeks de eeuwwisseling f 100,-.

Op 23 jan. 1912 vond de aanbesteding plaats voor de bouw van 'n nieuwe kerk, de huidige St. Bonifatiuskerk. Het ontwerp van architect W. te Riele uit Daventer was begroot op f 67.000,-. De laagste inschrijver werd de firma Jansen en van Vilsteren uit Zwolle (f 64.600,-). Onder het pastoraat van pastoor Tibertius de Graaf kwamen op 11 juni 1921 drie zusters Franciscanessen uit Münster naar Lichtenvoorde om zich bezig te houden met de z.g. ambulante verpleging. Zij vestigden zich in het huidige fratershuis aan de Broekboomstraat. Onder het pastoraat van Amadeus de Graaf, 'n broer van Tibertius de Graaf voornoemd, werd op 25 april 1933 het nieuwe ziekenhuis aan de Dijkstraat geopend. Wegens terugkeer wederom naar het moederhuis in Duitsland, werd eind januari 1978 onder weemoed, doch grote dankbaarheid afscheid van hen genomen.

Omstreeks eind 1938 telde de parochie 3891 zielen. In 1981 uitgelopen tot 9566. In 1945 krijgt Lieveelde 'n noodkerk en wordt datzelfde jaar de parochie Lieveelde officieel opgericht. Op 2 augustus 1965 wordt Pater Keverkamp o.f.m. benoemd tot bouwpastoor voor een kerk in een tweede parochie, welke genoemd naar St. Ludger, de eerste bisschop van Münster, op 3 mei 1969 in gebruik wordt genomen. Ingaande januari 1978 komt er 'n fusie tot stand tussen de beide parochies. De nieuwe structuur is nu Parochiebestuur en Parochievergadering. Met de komst van Johannes Honsvorst werd de zielzorg in Lichtenvoorde in handen van de Franciscanen gesteld, met het vetrek van pastor Frans van den Brom kwam hieraan 'n einde. De parochies worden momenteel bediend door Paters A. Thijssing Sjc. en A. Voorpostel O.Carm, terwijl vanaf 1 juli 1981 als pastoraal werker is aangesteld de heer J. Koster. Zonder deze zielzorgers tekort te doen mag gezegd worden dat Lichtenvoorde onnoemelijk veel heeft te danken aan de Orde der Franciscanen. Volgelingen van St. Franciscus, het ga u allen goed!.

Lichtenvoorde, oktober 1981.

Th. B. Hulshof,
v. Heijdenstraat 20.

POORT- OF DODENHUISJE.

Omstreeks 1825 werd het verboden in- en om de kerken te begraven. Vanaf die tijd dateert het poort- of dodenhuisje, op de oude Algemene Begraafplaats, nabij de driehoek.

Aan weerszijden van de doorgang van deze poort bevindt zich een ruimte, die niet alleen werd gebruikt voor het opbaren van overledenen, maar ook wanneer een besmettelijke ziekte werd ontdekt, werd de patiënt hierin ondergebracht. Deze mensen leefden hooguit nog enkele dagen, geheel van de buitenwereld afgesloten.

Zoals U op deze beide foto's kunt zien, is er binnen in de doorgang een raampje in de muur, dat echter niet open kan. Boven in de buitenmuur is een rond ventilatie-rooster aangebracht voor luchtverversing in het "zieken-kamertje". Tevens was er een trekbel om alarm te kunnen maken.

Als je daar nu op een mooie zonnige dag bij dit huisje op de begraafplaats staat, gaat er wel iets in je gedachten om. Je wordt er koud van, als je eraan denkt, hoe vroeger een ernstige besmettelijke ziekte werd bestreden om verdere uitbreiding te voorkomen.

Lichtenvoorde, oktober 1981.

J.F.W. Buijnink

De foto's zijn van de heer G. Halink.

Gemeene der Gemeente van 't Brakke
 pastoor: van 't Brakke en Lynd. Brakke
 van 't Brakke en Lynd. Halve Plaatse
 van 't Brakke en Lynd. Brakke en Lynd
 pastoor en hinnen Brakke en Lynd
 geëcht en bereyde te Lynd. Brakke
 op met hand al monde vortgeuefde
 en Waer en Waerichap van 't Brakke
 na La Drecht. - Richteren d. 1. Wy d'ine
 den eijnen van de Rijk. d'ine
 linge den vopdingen van de
 naacht voverse jaar 1809
 hied by de quottanie, Waar op
 de Lechnaly. & Exhuity. stelsel is
 niet tender Husack van
 Prodecalaten. Registratie
 in Retract deses.

De Sup. Stipulants
 v. e. v. v. v.

Die Fickel hat waarschyn
hebet in Bailleur tounschman
acc. e. Gezegeld en alle Land
stimmer onder teken.

Lijf en vromde J. van Wierman
Vindemom huy tounschman

afgegeven 22. 3. 1674
Jules
J. van Wierman

J. van Wierman
J. van Wierman

EXTRACTUS

van VERPANNING in het ARRONDISSEMENT LIGTENVOORDE - WINTERSWIJK.

Winterswijk 27 van Wintermaand 1810

Willink, commissaris

Ik Mr. A.H. Hummelink Bailluw van Ligtenvoorde verkonde (verklaar) en certificeere (bevestig) met deese dat voor mij sampt keurnoten A. Balster en J. de Jong op dato ondergeschreven in den rigte compareerde (verscheen) Hendrik Leegeschaar en bekende tegens eene wel ontfangene en betaalde somma geld van Een honderd en vijf en zeventig guldens, aan Battus Boschker en desselfs ehe vrouwe Engelina Winterink en desselfs dezes Erven te willen en te transportereren (over te maken) zulks doende kragtens deeses zijn Eigendomlijke halve plaatsje den Pors genaamd, gelegen aan het gemeene veld(markegrond) in de buurtschap Lievalde Drostenampt van Ligtenvoorde sub no 97 zo en als bij de koopbrief de dato den 8 sten van Wintermaand deses jaars 1810 opgerigt. Breder is te vernemen waartoe men hier (zich.zig.) kortheyds halve is refereerende (berichtende) bekennde de cedent (degene die afstand doet) en transportant (verkoper) voor zig en zijne Erven van boven gezeg de Halve Plaatsje nu en ten allen tijde onterft, ontregtigt en ontgoed te zijn en koperen en hunne erven daaraan gëerfd en bevestigd te zijn hierop met hand er monde getuigenis doende en waar en waarschap aan belovende nalands: rechter, - Exhibeerende (bepalende) wijders ten blijke van de Rigtige betalinge de verpandige over de naaste vorig jaar 1809 hierbij de quittance, waarop de behoorlijke Exhibitie gesteld is (gang van zaken) met teder versoek van Protocolatie (ambtelijk bericht) Registratie (aantekening) en extract (uittreksel) deeses.

De Super Stipulend
Stipeclatij etc

In Teeken van Waarheid hebbe ik Bailluw voorschreeven deeses op gezegeld als handschrijver ondertekenend.

Ligtenvoorde 14de van Wintermaand 1810
voor de middag om half twaalf uur

A.H. Hummelink.

Afgegeven den 22sten van Wintermaand (december) 1810

A.H. Hummelink

October '81 Ingezonden door: Th.J.Hegeman, Bredevoort.

117 - 118

(P) Dinsdag in 's Lands gescheffenen Raad.

De Heer Schout van de Hoop
veroordeelt en veroot tot 't leuen,

Van Engelhardt, Zescher en Rongelma.

Den

Wintertide Thehuden, en deszelfs drie mijne voor de
toehorende halfschuld van het sachten jaarlijks den
voort gecommune, gecogeert in de 3. Jaren op de 10. 20. 30. 40.
sub N. 150, onder 't Præsidentiaal van Leijden,

bestaande in een huysjen Waere, Bassen en Stoffen en
inslag, te en als 't welcke door de boven geroemde
koperen op heeden woerd gebruyt, alles voor de helft
schuld, met al deszelfs al en de pannen en
Dieren: teghen en gezeggheden, te en als 't welcke

bestaande is, en nog moogt bestaend woerden, en dat 1100
voor een somma van 375 ik legge een hondert en
vijf en veertig, en na gedaene betaalinge Leijden in
verkoopen daermit ontlinght ontlinght en ontgoed te
sijn en koopen en haeren ende, daer van wederom
mede bevoel en bevoel te sijn, en den verkoper
betoofte op gekinne van koopen, ten allen tijde be-
houelijck: die sijn en opontje te daerna. Ende sijn
alleg de kosten daer van blijven tot lasten van
koopen als ook dea koperbrief, en den koper brief

De boven genoemte halfschuld van sluiten van en
volkomenen Eijendom kunnen en sijn en beuullen.
En den termijn van betaalinge is gesteld op maay
Eerst: komende 1855 en als de koops penninge
gen' oam niet worden betaald het den koper
aan verkoper jaarlijks betaalen vier per cent
voor rente.

Sijn teken van waerheid en tot stop te gaerlinge
van al 't geene voorschreven is desen door Ver-
kooper en koopen onder verband van haar

id. 1. 1. 1. 1. 1.

Eigenhandig e met aankonding van pen-
nen getrokken in L. G. de L. Hoop schaars in
De Buis: dan vrijen en onder L. Prinses ampt
van Legten v. de Den. J. van. Winterman
1810
effendorijk iege schaars verkopen

W. M. B. A. K. Hooper

dit is het Omslag van Engelyna Winterink
met aankonding van pennen getrokken hooperse

J. M. Geesink getuige

P. J. Geesink getuige

KOOPACTEN

Bekenne ik ondergeschreven Hendrik Leege Schaar voor mij en mijnen Erve overgelaten en verkoft te hebben, aan Engelbartus Boschker en Engelina Winterink Eheluiden en deszelfs Erve, mijne geregte toebehorende halvescheid van het kütters-plaatsjen den pors genaamd gelegen in de Bürschap Zwolle sub no 30: onder 't Drostenampt van Legtenvoorde, bestaande in een huisjen Weere (erf), Bouss (bouwland), Hofland en Inslag, zo en als het zelve door de bovengenoemde koopers op heeden woord gebruikt alles voor de halvescheid met al deszelfs ab en dependentien oude en nieuwe regten en geregtigheden, zo en als 'tzelve bezwaard is, en nog mocht bezwaard woorden en dat wel voor eene somma van f 175,- ik zegge een hondert en vijf en zeventig gulden en na gedaane betaalinge bekend den verkooper daarvan ontregligt en onteigend en ontgoed te zijn en kooperen en haaren Erve, daaraan weederom mede beervet en begood te zijn en den verkooper belooft op gezinne van kooperen, ten allen tijde behoorlijke sessie en opdracht te doen na Lands Regt. Edog de kosten daarvan blijven tot lasten van kooperen als ook den koopbrief en den koper zal de boven genoemde halvescheid van stonden aan in volkoomenen eigendom kunnen aanvaarden en bezitten. En den termijn van betaalinge is gesteld op maaij eerst komenden 1811 en als koopspenningen dan niet worden betaald zal den koper aan den verkooper jaarlijks betaalen vier persent voor rente. In teken van waarheid tot stipte nalëevinge van al 'tgeene voorschreven is dezen door verkooper en kooperen onder verband van haar persoon en goederen ter submissie als regtens eigen.

Eigenhandig en met aanhoudinge van pennen getekend op 't goed 't Leegeschaar in de buurtschap Vragender onder 'Drostenampt van Legtenvoorde den 8sten van Wintermaand December 1810.

Hendrik Leege Schaars
Bartus Bosker Kooper.

Dit is het markt van Engelina Winterink met aanhoudinge van pennen getrokken koperse.

J.H. Zeesink getuige
G.J. Zeesink getuige.

October 1981. Ingezonden door: Th.J.Hegeman.

HET VRAGENDERVEEN

Tussen wat oude papieren vond ik in mijn boekenkast een kopie van een interessant bezwaarschrift ingezonden door o.a. Lichtenvoordse eigenaren van strippen grond in het Vragenderveen en gericht tegen een poging van de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland om het particulier bezit in het Vragenderveen te onteigenen.

Ongetwijfeld is het het goed recht van een vereniging om te proberen eigendom te verwerven, vooral als dit strookt met de doelstellingen van zo'n vereniging. Naast de argumentatie - destijds opgezet door bedoelde vereniging en naar mijn mening door adressanten knap ontzenuwd - zijn het de omstandigheden waaronder de poging werd ondernomen die gelden. We schrijven 1943 en dan kan er een luchtje aan zitten. De lezer oordele zelf.

Het is toen niet doorgegaan, gelukkig, en ik heb er nog zeer veel vrede mee dat er stukken grond in het Vragenderveen in particulier bezit zijn. Waarom?

Ik ben zelf al een aantal jaren lid van de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland en ik waardeer het dat zij een groot aantal natuurgebieden in haar bezit openstelt - onder bepaalde voorwaarden - voor het publiek. De aard van het Vragenderveen, een komveen, zorgt ervoor dat het nooit een trekpleister voor de massa zal zijn, wel voor de natuurliefhebbers en dat zijn er heel wat meer dan een aantal vakspecialisten. Als de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten het alleenrecht krijgt in het Vragenderveen, vrees ik, dat ten onrechte om het karakter van dat veen, de toegang beperkt wordt niet tot de leden van die vereniging, maar tot een

select groepje veldbiologen. Ik ken in Lichtenvoorde nog een paar stukjes "slat" in het Kalverbroek die voorzien zijn van zo'n bordje: "Verboden Toegang, uitsluitend voor veldbiologisch onderzoek". Dat nu zou ik voor het Vragenderveen niet wensen.

Lichtenvoorde, oktober 1981.

Henk Hulshof,
Middachtenstraat 2.

Beschrijving terrein.

november 1943.

In de gemeente Lichtenvoorde, grenzende aan het Na uurmonument het Korenburgerveen 1) en daarmee één aaneensluitend geheel vormend, ligt het Vragenderveen. Hierin heeft de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten verschillende percelen in eigendom.

Het Vragenderveen is interessant om zijn huidige flora, die zeer rijk is. Men kan het verder beschouwen als een geologisch archief, waarin de wordingsgeschiedenis van het veen is vastgelegd, welke door bepaalde methoden van onderzoek kan worden nagegaan. Het is van hoogen ouderdom en bezit om die reden bijzondere planten-geografisch-historische waarde.

Een zo mooi en duidelijk voorbeeld van een komveen, dat aan de plaatselijke typografie zijn bestaan te danken heeft, komt niet veel voor. Hier is het door hoogveen gevormde centrum met het daaromheen liggende brede randveen duidelijk en mooi ontwikkeld.

In het veen kan men alle overgangen van verlandings-stadia aantreffen, van het open water tot de echte hoogveenvegetatie en het algemeen beeld van de plantengedenschappen is dan ook heel interessant en als studie-object van bijzondere betekenis. De randzones vooral zijn fraai begroeid met struikgewas van berk, wilg en gagel. Andere typische plantensoorten zijn rijsbes, het kleine orchideetje, malaxis paludosa, het éénjarig wollegras en vele andere zeldzamere soorten, waarvan slechts weinig vindplaatsen in ons land bekend zijn.

Noot van de inzender:

- 1) "Korenburgerveen is waarschijnlijk een verbastering van "Kollenbarger-veen". Zie artikelen van Pater Reinders en Willem Hegeman in kroniek en/of "Elna". Ook N.W. van Diemen de Jel "De heks van het Colenbargerbroek", Kampen 1929.

Bovendien is het Vragenderveen met zijn welige begroeiing een goede verblijf- en broedplaats voor velerlei niet algemeen bij ons voorkomende vogelsoorten, die in het moeilijk begaanbare en dan ook weinig betreden veengebied betrekkelijk veilig zijn: korhoen, blauwborst, klapekster, sprinkhaanrietzanger en bruine kiekendief, roerdomp, snor, watersnip en ook goudvink zijn er de bewoners. Onder de zoogdierenfauna valt in het bijzonder de ree te noemen. 2)

- 2) Wie meer wil weten over het vogelbestand in en om het Vragenderveen, verwijs ik naar een diepgaande studie van de Vogelwerkgroep Winterswijk "De functie van het ruilverkavelingsgebied Winterswijk-west voor vogels" 1977. Het rapport is mogelijk nog verkrijgbaar bij Henk Wessels, Orion 12, Aalten.

SCHRIJVEN van het DEPARTEMENT VAN OPVOEDING, WETENSCHAP en KULTUURBESCHERMING
betreffende VRAGENDERVEEN,

aan de Commissaris van provincie Gelderland.

Apeldoorn, 20 der. 1943

Van het Vragenderveen in de gemeente Lichtenvoorde heeft de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland een aantal perceelen in eigendom, terwijl een aantal andere perceelen staan te name van de Vereeniging als bezitster, doch van andere als eigenaar. (sic! hh) De overige percelen zijn in handen van particulieren. Het zeer verbrokkelde bezit in het Vragenderveen levert thans vele gevaren voor het voortbestaan van het terrein als natuurmonument op:

Door het afgraven van veen en door het afkappen van hout wordt de natuurhistorische waarde van het terrein aangetast. Zelfs de percelen, die de Vereeniging reeds in eigendom verwierf, zijn niet veilig, omdat in het veld de grenzen van de talrijke, kleine perceeltjes moeilijk na te gaan zijn. Bovendien gaan thans verschillende particulieren eigendomsrechten op perceelen laten gelden, waarvoor de Vereeniging alle lasten betaalt. De grooie natuurwetenschappelijke waarde van het terrein, dat als z.g. komveen eenig is in ons land, maakt het wenschelijk verdere aantasting te voorkomen. Dit is m.i. alleen mogelijk, indien de Vereeniging onbetwist eigenaresse wordt van de door haar gekochte perceelen en de overige eveneens in haar bezit komen.

De Vereeniging tracht dit reeds jarenlang langs minnelijken weg te bereiken. Nu er echter accuut gevaar voor het voortbestaan van het terrein als natuurmonument bestaat, heeft zij bij mij onteigening te haren name aangevraagd.

Ik ben aanvankelijk bereid het verzoek van de Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland in te willigen en ben voornemens op grond van de Onteigeningswet, zoals deze is gewijzigd bij besluit nr. 41/1941, mijn bemiddeling te verleen tot onteigening ten name van de Vereeniging van alle perceelen in het Vragenderveen, welke niet onbetwistbaar haar eigendom zijn.

Ingevolge, enz.

De secretaris-generaal van het
Departement,

(get.) J. van Dam.

Voor overeenkomstig uittreksel,
De Griffier der provincie Gelderland.

(HET BEZWAARSCHRIFT):

Aan den Edelachtbaren Heer
Burgemeester der gemeente
Lichtenvoorde.

Geven met verschuldigde eerbied te kennen.....

(volgen i/h originele bezwaarschrift de namen der verschillende onder-
tekenaren)

allen eigenaren van perceelen grond, gelegen in het Vragenderveen onder
de gemeente Lichtenvoorde, waarvan een onteigeningsplan ter secretarie Uwer
Gemeente ter inzage is nedergelegd.

dat zij als belanghebbenden, bedoeld in artikel 145 der Onteigeningswet,
bezwaar maken tegen de bovenbedoelde onteigening ten behoeve van de Vereni-
ging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland te Amsterdam, en wel op de
volgende gronden:

a. ideële gronden

dat naar het oordeel van adressanten ook het belang van de onteigenende
Vereeniging, hetwelk toch op de eerste plaats is bescherming van de natuur,
medebrengt, dat het Vragenderveen niet onteigend wordt;

dat immers juist het feit, dat het veen in handen is van zeer veel ver-
schillende eigenaren, die er naar gelang van persoonlijke behoeften hun rech-
ten uitoefenen door het kappen van hout en het steken van turf, de oorzaak is
van de bestaande belangwekkende verschijnselen in het veen, zowel op botanisch
en faunisch en geologisch als ander wetenschappelijk gebied;

dat het veen b.v. een verscheidenheid in plantengroei en vogelbevolking
bevat, die naar de vaste overtuiging van adressanten bij onteigening van het
veen en stopzetting van de gebruikelijke bewerking daarvan zeer spoedig zou
slinken in verscheidenheid ten gevolge van de gelijkwording van het gebied,
zodat de levensvoorwaarden voor veel minder verschillende soorten van plan-
ten zowel als dieren zouden overblijven.

dat dit gevaar niet denkbeeldig is, moge blijken uit het feit, dat in
het Vragenderveen, waar door successievelijke ontvening de verschillende
stadia van het verveningsproces naast plantengroei en dierenbevolking aanwezig
is, deze in het aangrenzende Korenburgerveen onder Winterswijk, dat door de
Vereeniging reeds lang tot natuurrèservaat is gemaakt, thans reeds veel minder
verscheidenheid oplevert dan voor de aanvang der bescherming;

elkander zijn waar te nemen en ook de aan die stadia evenredige

dat het belang van de natuurbescherming naar het oordeel van adressanten evenzeer als dat der wetenschap veeleer medebrengen, dat naast het door de bescherming geëgaliseerde Korenburgerveen het levende Vragenderveen behouden blijft, juist ter mogelijke vergelijking van de verschillen met het niet-levende veen, dan dat het Korenburgerveen, hetwelk reeds een zeer grote uitgestrektheid van meer dan 100 hectare omvat, nog wordt uitgebreid met een evenzeer te egaliseren gebied, waardoor het onderscheid tusschen beide venen spoedig geheel zal zijn verdwenen;

dat ook geologisch het zooals gebruikelijk bewerkt wordende Vragenderveen veel interessanter is dan zonder die bewerking, daar juist de open veenputten gelegenheid geven tot waarneming op dit gebied;

dat het mitsdien in het belang is van de natuurbescherming, zoowel als in het belang van de natuurwetenschap, dat de beoogde onteigening niet plaats heeft;

dat ook andere ideëele motieven van volkschen en anderen aard naar het oordeel van adressanten tot dezelfde afwijzing van de onteigening moeten leiden.

b. materieele gronden:

dat thans reeds zeer veel ongedierte, als vossen, konijnen en verder schadelijk gedierte en vogels zich in het Vragenderveen ophouden;

dat deze thans al veel schade toebrengen aan de landbouwgewassen en het pluimvee, waardoor adressanten telken jare schade ondervinden;

dat, wanneer het geheele Vragenderveen als natuurmonument zal worden aangemerkt, het voor de landbouwers in den omtrek ondragelijk zal worden wat het ongedierte betreft, en zij daardoor groote schade zullen ondervinden, wegens het vernielen der vruchten en het doden van het pluimvee op hun boerderijen;

dat de turfwinning uit het veen voor menig gezin steeds heeft voorzien in de behoefte aan brandstof voor verwarmingsdoeleinden, zocwsl als voor het gaarkoken van voederartikelen voor het vee;

dat de bedrijven van vele eigenaren van perceelen in het veen van oudsher, wat hun behoefte aan hakhout betreft, zijn irgasteld op de voorziening van hakhout voor takkebossen, slieten en geriefhout;

dat het derhalve ook materieel een klaarblijkelijk voordeel is, dat het Vragenderveen eigendom blijft van de tegenwoordige respectieve eigenaren;

dat bovendien de Grondwet den eigendom beschermt, zoolang hogere belangen de aantasting daarvan niet eischen, hetgeen in dit geval naar het oordeel van adressanten in geen enkel opzicht het geval is;

dat adressanten verder mogen verwijzen naar de bij dit bezwaarschrift gevoegde toelichting, inhoudende een weerlegging van het bij het Onteigenings-

plan ter Gemeente-Secretarie gedeponeerde schrijven van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming aan den Commissaris voor de provincie Gelderland betreffende het Vragenderveen de dato 20 december 1943.

Redenen, waarom adressanten zich wenden tot U Edelachtbare met het beleefd verzoek te willen bevorderen, dat het Vragenderveen voormeld in verband met het vorenstaande niet onteigend worde.

't Welk doende, enz.

(Hier volgen dan in het origineel de handteekeningen der verschillende eigenaren en vruchtgebruikers).

LICHTENVOORDE, FEBRUARI 1944.

TOELICHTING

behoorende bij vijf bezwaarschriften genummerd I tot en met V tegen het ter Secretarie van de Gemeente Lichtenvoorde ter inzage gelegd onteigeningsplan van het Vragenderveen onder de gemeente Lichtenvoorde, ingediend bij den Edelachtbaren Heer Burgemeester dier gemeente, van welke bezwaarschriften respectievelijk als eerste ondergeteekenden genoemd zijn:

op bezwaarschrift No 1: Mina Johanna Steenkamp, C 35 te Vragender, gemeente Lichtenvoorde;

op bezwaarschrift No II: Hendrik Christiaan Johan Roosen, B 82 te Miste, gemeente Winterswijk;

op bezwaarschrift No III: Jan Albert Geessink, wonende te Lievalde D 153, gemeente Lichtenvoorde;

op bezwaarschrift No IV: Johannes Antonius te Plate, wonende te Lichtenvoorde B 261;

op bezwaarschrift No V: Bernardus Johannes Antonius Krabben, wonende te Lichtenvoorde A 196.

A, Weerlegging van het bij het Onteigeningsplan ter Gemeente-Secretarie gedeponeerde schrijven van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming aan den Commissaris voor de Provincie Gelderland betreffende het Vragenderveen de dato 20 December 1943.

I. Eigendoms- en bezitverhouding. De Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland te Amsterdam ligt slechts met enkele kleinere economisch minderwaardige perceelen als eigenares of bezitster tusschen het particuliere eigendom.

Het overige eigendom van de Vereeniging ligt nagenoeg aaneengesloten aan de Zuid-Oostzijde van het Vragenderveen, aansluitend aan het Korenburgerveen. Het overgrootste, meest waardevolle gedeelte is in handen van particulieren.

Het bezit is slechts gedeeltelijk verbrokkeld en levert geen gevaar op voor het voortbestaan als natuurmonument. Integendeel worden kleine verbrokkelde percelen meest niet meer gebruikt voor turfwinning, doch enkel, ongeveer eens in de 20 jaar, voor wat noodzakelijk hakhout.

De voornaamste eigendommen zijn grotere aaneengesloten perceelen, zelfs tot 2 H.A. oppervlakte. Inzage van de kadastrale kaart maakt een meer verbrokkelden indruk, dan in werkelijkheid het geval is, daar dikwijls meerdere aaneenliggende sectienummers ten name van één eigenaar staan. Ook wijst het aanzienlijk aantal belanghebbenden niet op een te groote verbrokkeling, omdat in veel gevallen meerderen als consorten en vruchtgebruikers op 'e'en perceel samenwerken. Het kappen van hout op perceelen van de Vereeniging is, gezien het geheel, slechts weinig voorgekomen en spruit in die enkele gevallen o.a. voort uit overgeërfd vruchtgebruik (plaatselijk gewoonterecht) zodoende meer dan dertigjarig ongestoord bezit, hetgeen men in de onderlinge goede trouw der eigenaren niet kadastraal liet bijwerken. Vooral echter vloeit dit voort uit een in de jaren na 1923 voorgekomen administratieve vergissing der eigenaren op belastinggebied, waardoor de bezitsrechten van hun eigendommen op de Vereeniging werden overgeschreven. Dit heeft dan meest betrekking op de bedoelde tusschenliggende perceeltjes, waarvan thans de Vereeniging als bezitster staat ingeschreven. Dit is ook de oorzaak, dat in een paar gevallen de eigendomsrechten geldend werden gemaakt op perceelen, waarvoor de Vereeniging op lasten betaalt.

In deze gevallen, waarin er meningsverschil mocht voorkomen, met de Vereeniging, verklaren eigenaren en vruchtgebruikers zich bereid hun volle medewerking te verlenen om met de Vereeniging tot een minnelijke schikking en/of tot uitbakening van rechten te komen. Tenslotte heeft dit alles betrekking op enkele kleinere perceelen, die ten opzichte van het groote geheel van niet veel gewicht zijn. Er bestaat verder ook onder de eigenaren een plan, om waar nodig, gezamenlijk tot een nieuwe afbakening van perceelen en vastlegging van rechten over te gaan.

II. Stand van den natuurwetenschappelijken toestand van het komveen.

Er bestaat geen werkelijke aantasting van het komveen als natuurmonument, des te minder nog een acuut gevaar voor deszelfs voortbestaan; eerder wijst het tegenwoordige gebruik op een behoud van deszelfs levende karakter (zie ook: ideeële gronden).

Het tegenwoordige gebruik van het Vragenderveen is niet anders dan dit geweest is, in de loop van reeds meer dan 250 jaren. Moge er in de laatste paar jaren iets meer gebruik van zijn gemaakt dan normaal, enkele voorgaande jaren was dit gebruik ook aanzienlijk minder, en zal met een paar jaren ook weer automatisch slinken. B.v. is veel meer turf graven per jaar niet mogelijk wegens de eigenaardige terrein-omstandigheden. Genomen over een grooter tijdsbestek is het gebruik thans veel minder intensief, daar veruit de meeste turf werd gegraven in -en tijd vóór 1890, toen er dringend behoefte, althans locale behoefte, bestond voor het stoken van de primitieve "veldovens" voor het bakken van metselsteen. Er wordt thans gemiddeld per jaar in het 90 H.A. groote Vragenderveen niet meer aan bodem-oppervlakte uitgegraven dan ongeveer 1/10 H.A. De turf wordt n.l. meest gegraven in de diepte, tot zelfs 4 Meter, dat is 2 tot 2 1/2 Meter beneden den waterspiegel. Tevens komt dit dringend ten goede aan de behoefte aan open water voor de specifieke watervogels en waterplanten (zie ook: ideëele gronden - verwarming Korenburgerveen).

Het gebruik van het Vragenderveen is een volkomen agrarische gebruiksvorm en geen commercieele exploitatie; er wordt enkel voor eigen gebruik der eigenaren turf gegraven; Er heeft dan ook bij de weelderige vegetatie in het Vragenderveen thans meer veenvorming plaats dan er uitgegraven wordt. Oudere menschen weten, hoe de vlakte achter en tusschen de dijken vroeger alleen water en onbegaanbaar moeras was, terwijl thans bij een werkelijk hooger waterpeil de veenvorming reeds zoo ver gevorderd is, dat de groote gedeelten begaanbaar zijn, terwijl er de specifieke droogveenplanten weer voorkomen in een verlandingsstadium, dat reeds weer hoogveenvorming plaats heeft.

Het graven van turf heeft n.l. geen werkelijke gedaante-verandering van het terrein tot gevolg, zooals b.v. in de Drentsche veenen, doch het geschiedt middenin het komveen en de ontstane waterstrooken sluiten spoedig harmonisch aan bij de veenvegetatie der omgeving. Zeer gewichtig is ook, dat als historisch studie-object voor de wetenschap in ruime mate en blijvend wordt voorzien door de hoogveendijken aan de Zuid-Oostzijde, die in het bezit zijn van de Vereeniging, terwijl bovendien nog enkele hoogveendijken van particulieren niet meer in gebruik zijn, daar ze door terrein-omstandigheden niet meer economisch te benutten zijn. Verder strekken zich de meeste in gebruik zijnde hoogveendijken, waaraan jaarlijks slechts enkele meters wordt gegraven, nog zoo ver uit, dat ze in lengte van jaren niet van karakter zullen veranderen; enkele dijken zijn zelfs nog nauwelijks in gebruik genomen. Hoewel mogelijk de officieele wetenschap hiervan nog geen gebruik maakte, benutten wel reeds geologen de gelegenheid om bij

het veengraven op een gemakkelijke en praktische wijze kennis te nemen van de historische veenvorming, terwijl bovendien de afgegraven veenstroken een aanschouwelijk beeld geven van contemporaine veenvorming vanaf het eerste vliesje tot drijvend veen "zusebedden" tot begaanbaar vast veen. Ook is het alleen bij het jaarlijksche veengraven mogelijk een volledige kennis te krijgen van de verschillende niet vergane, sterk wisselende houtsoorten en hun zaden, die er naargelang vervening en waterstand op voorkwamen, alsmede van de fossiele dierlijke overblijfselen.

Eveneens bevorderen de gegraven veenputten de kennis van de veelsoortige en oneffen bodem van het komveen; meerdere soorten zand, twee soorten leem, kalk en termietenheuvels werden aangetroffen.

In deze opzichten is dus het graven van veen eerder een verrijking van het komveen als geologisch studie-object. Dit bevestigden meerdere wetenschappelijke toeschouwers, waaronder leden van de Vereeniging.

Door het kappen van hout wordt de natuurhis-orische waarde niet geschaad en het natuurschoon bevorderd. Er wordt n.l. alleen hakhout gekapt, en dit periodiek elke 15 `a 20 jaar, nooit alles tegelijk, doch perceelsgewijze verspreid. Juist het in de beschrijving van het terrein genoemde fraaie struikgewas der randzones is deels hieraan te danken, vooral wat de verscheidenheid van struikgewas betreft. Het gekapte hakhout schiet steeds weer weelderiger uit en het periodieke kappen biedt aan de minder sterke anders overwoekerde houtsoorten gelegenheid hun bestaan te handhaven o.a. de kleine wilgsoorten, sporkel of vuilbes, lijsterbes, gagel en braam. Juist het kappen van hout langs de dijken biedt aan de in ons land zoo zeldzame rijsbes en gedeeltelijk ook aan de veenbes de eenige mogelijkheid zich te handhaven, omdat deze het weelderigst groeien langs de dijken, waar gekapt is of turf afgezet is, terwijl op plaatsen, waar niet meer gekapt wordt en 'e'en houtsoort langeren tijd alles overwoekert de rijsbes onherroepelijk verdwijnt. Tevens biedt het plaatselijk kappen van hakhout langs de hoge dijken een tijdelijke gelegenheid om ruimer en mooier uitzicht te krijgen over het geaccentueerde terrein.

Bovendien wordt op een groote vlakte achter de dijken geen hout gekapt, omdat het niet transporteerbaar is. Hier ziet men op verschillende plekken het hout na verloop van jaren verkwijnen en afsterven, het "zich dood groeien".

Trouwens ook de Vereeniging liet in de loop der jaren in het haar toebehorend Korenburgerveen hout kappen, hetgeen ze dan toch om bepaalde redenen nuttig of oirbaar achtte.

Men vergelijke hierbij tenslotte de verarming van het niet meer in gebruik

zijnde Korenburgerveen, dat vroeger nagenoeg even rijk aan natuurschoon, thans reeds voor groote gedeelten door verdwijning van open water en overwoekering van 'e'en houtsoort sterk achteruitgaande is in verscheidenheid van planten en voorkomende vogelsoorten.

Langzamerhand overgroeide de scheiding tusschen hen en de ideëele of wetenschappelijke belangstellenden, en werd ook hun interesse voor die kant van de zaak gewekt en hun welwillende medewerking verkregen. Een onteigening zou dit alles met 'e'en slag vernietigen en hen achterdochtig en verbitterd maken tegen al wat natuurkennis en natuurliefde samenhangt.

D. Toelichting op de in voormelde bezwaarschriften genoemde materiele gronden.

Begrijpelijkerwijze leggen de eigenaren van perceelen hierop hun vollen nadruk.

Waar hogere belangen het niet eischen, vinden zij het tegenstrijdig om vooral in dezen tijd van schaarste een zoo groot gebied aan de economische benutting te onttrekken.

Voor de voorziening van turf, takkebossen en sliethout zijn veel van hun bedrijven van oudsher meer ingesteld op het Vragenderveen; meerdere bedrijven zijn klein of wel sterk geïntensiveerd, en leveren weinig of geen hakhout meer op.

Onder het schadelijk gedierte mogen worden gememoreerd de vossen; deze, in het Vragenderveen steeds matig voorkomend, vermeeren den laatsten tijd sterk en zullen nog aanzienlijk toenemen, wanneer het Vragenderveen tot reservaat wordt gemaakt.

Naast het nadeel, dat de omwonenden in den verren omtrek daarvan onder vinden, is dit trouwens evenzeer tot schade van de zeldzame diersoorten in het Vragenderveen, die op hun broedplaatsen worden overvallen, terwijl reekalveren werden buitgemaakt; dit valt hieruit af te leiden, dat naast de resten van pluimvee der boederijen bij de vossenholen resten van veeren en beenderen dezer zeldzame dieren werden gevonden. De schade van gevogelte doet zich voor (en zal bij onteigening aanzienlijk toenemen) vooral in den zaai- en oogsttijd van het koren, benevens in den broedtijd der kraaien door het rooven van kuikens. Tenslotte betreuren eigenaren het, dat het onteigeningsplan zoo breed is genomen, dat hieronder zelfs een paar percelen weiland vallen.

CONCLUSIE

Door den tegenwoordigen gebruiksvorm van het Vragenderveen wordt het karakter van natuurmonument niet aangetast, zeker niet in accuut gevaar gebracht, zijn

levend karakter zelfs behouden, wordt het wetenschappelijk onderzoek niet belemmerd, doch hulp verleend, wordt de veelzijdigheid van het natuurschoon behouden en bevorderd.

Zij dient bovendien de folklore en de recreatiebehoefte van ideële omwonenden, bevordert de natuurliefde en -kennis in de breede lage van het volk, dient daarmee harmonisch samengaand het economisch belang der eigenaren en bevredigt hun rechtsgevoel.

Redenen, waarom onteigening niet noodig, ongewenst en zelfs te betreuren zou zijn.

EEN PAAR OPMERKINGEN:

Dit verweer heeft behalve een schitterende inhoud ook nog een intelligente stijl; op subtiele wijze verschijnen er termen in de tekst die in de oorlogsjaren gebruikt werden tot verbreiding van het grootgermaanse waanidee, zoals "het volksche karakter", "volksche elementen der samenleving", "folkloristische wetenschap", geschiedenis en sagen".

Ik herinner me dat degene die dit rapport aan het einde van 1944 kwam brengen ook nog politieke gronden kende om de onteigening ongewenst te maken. Toen ik hem daarna vroeg, zei hij: "In het Korenburgerveen zijn Joden en andere onderduikers meermalen gepakt, in het Vragenderveen nooit; maar dat kô'j in dizzen tied kwelke in zonnen brief schrie:v'n".

H.Hulshof

B. Toelichting op de in voormelde bezwaarschriften genoemde ideële gronden.

Iedere ter plaatse goed georiënteerde natuurkundige en natuurliefhebber beaamt, dat juist de in de terreinbeschrijving genoemde verscheidenheid van planten en vogelsoorten in het Vragenderveen te danken is aan de voortbestaande sobere gebruiksvorm, die meer een hulpe lijkt voor de natuur dan een afbraak van natuurschoon. Deze harmonisch aangepaste gebruiksvorm heeft het gemaakt van een dorre veenvlakte tot het thans zoo rijke natuurgebied. Zij wijzen hierbij op de tegenstelling tot het Korenburgerveen (althans die het vroeger kenden), dat voor groote gedeelten aan het verarmen is.

De behoefte aan open water maakt, dat de broed- en verblijfplaatsen van verschillende watervogels, vooral ook van de zeldzame roerdomp en bokje of watersnip steeds meer aangetroffen worden in het Vragenderveen, zoo ook de vindplaatsen van waterlelie, orchideeën en andere waterplanten, terwijl deze in het Korenburgerveen sporadisch voorkomen. De rijsbes, die zich alleen handhaaft bij gebruik en niet-dichtgroeien der dijken is in niet meer in gebruik zijnde deelen aan het verdwijnen, terwijl ze daar vroeger veel voorkwam. Ook de verscheidenheid en weelderigheid van wilgsoorten en andere zwakkere houtsoorten is er grooter.

Zij wijzen ook op het zonder formaliteiten toegankelijk zijn van het Vragenderveen, waar iedere natuurliefhebber vrij en naar behoefte kan kennis nemen en genieten. Dit in tegenstelling tot het Korenburgerveen, dat veel minder bezocht wordt en mag worden, en waar men dan door den opzichter langs bijna steeds dezelfde paadjes wordt geleid. Ook de meer gewone omwonende streekbewoners, die heelemaal geen kennis meer nemen van het Korenburgerveen, vinden hier een vrijen toegang ter verrijking van hun natuurkennis en tot het plukken van de veenbes, terwijl de situatie van het terrain meebrengt, dat hierdoor de vogel- of plantenwereld niet gestoord kan worden.

Deze bezoeken en kennisname van de natuur en van het karakteristieke veengraven en verwerken komt de volksche spreiding der natuurliefde en natuurwetenschap zeer ten goede. Ook voor de kinderen der eigenaren, wien thans meer natuurliefde wordt bijgebracht, is het steeds een vurig verlangd genot, wanneer ze met de ouderen mee mogen naar het veen om te helpen.

C. Toelichting op de in voormelde bezwaarschriften genoemde volksche motieven.

Nu er in den tegenwoordigen tijd gelukkig weer meer waarde wordt gehecht aan de volksche elementen der samenleving en aan de folkloristische wetenschap, moge worden gewezen op deze elementen, die met het generaties oude turfsteken samenhangen.

Men denke aan het geheel streekeigene en aan de terreinomstandigheden aangepaste wijze van werken en de er mee samenhangende volksgebruiken, gebruiksvoorwerpen, geschiedenis en sagen. Dit is een zoo levend element in de omwonende eigenaren, dat het uit folkloristisch oogpunt een sterke verarming zou beteekenen, wanneer dit tot het verleden zou moeten behooren.

Hierbij zij ook nog gewezen op de moreele uitwerking, die het onteigeningsplan bij de omliggende bewoners teweegbracht. Het kan hun niet bijgebracht worden, bij den tegenwoordigen stand van zaken een onteigening noodzakelijk is, temeer daar verschillende natuurkenners en geologen, die hun veen bezochten en van hun arbeid kennis namen, hun het tegendeel bevestigden. Door het zoo bruusk opkomende onteigeningsplan zijn ze geheel verontrust en voelen zich in hun gezond en natuurlijk rechtsgevoel gekrenkt. Velen zijn zeer verknocht aan hun eigendom in het veen. Van ouder op ouder is hun de liefde bijgebracht voor dit bezit en voorgesteld als een kostbaar en waakzaam te behouden kleinood, waarvan slechts een zorgzaam en spaarzaam gebruik mocht worden gemaakt.

Uit het ledenregister van de voormalige Coop.Stoomzuivelfabriek te Lichten-
voorde, gedateerd 1905 en thans in het bezit van de Oudheidkamer i.o. te Lichten-
voorde, heb ik een aantal oude boerderijnamen en enkele veldnamen verzameld.
Geen schokkende gebeurtenis, maar mogelijk een kleine bijdrage tot een ander
aspect van de geschiedenis van Lichtenvoorde, want het zijn kennelijk verdwij-
nende namen. In de latere registers wordt de adressering al gemoderniseerd door
gebruik te maken van de "nieuwe" wijkletters en huisnummers.

Ingevuld op een kaart zou het allemaal interessanter en overzichtelijker
maken; dan is evenwel een groot formaat vereist en dat is wellicht voor onze
kroniek te kostbaar, want technisch moeilijk uit te voeren. Een andere oplossing
zou kunnen zijn: de namen nummeren en deze nummers op een kleinere kaart aan-
brengen. Zo'n oplossing zoek ik en hier volgt alvast een genummerde lijst.
(Lo = Lichtenvoorde; Z = Zieuwent; L = Lievelede; H = Harreveld; V = Vragender)

1. Klein Goldewijk op de Prins Z
2. Hulshof op de Steege Z
3. Elschot op de Haar in den Bosch Lo
4. Harbers op 't Zand Lo
5. Wolters op de Lindeboom H
6. Wolters op Schutten H
7. Schutten op Kronenburg H
8. Beutinck op Koninger L
9. Frank op Nijenhuis L
10. Hulshof op Manschot H
11. Eekelder op Nijbroek (Bosch) Lo
12. Hulshof op Reinders L
13. Vos op Vos Z
14. Klein Goldewijk op Tilder Z
15. Raben op Hulzevoort V
16. Schilderink op Tepper V
17. Nijhof op Dieperink V
18. Bennink op Verwoold V
19. te Welscher op de Delle Lo
20. Boschker op Fluiter (Bosch) Lo
21. Jan Derk Bonekamp (klompenmaker) in de Bosch Lo
22. Donderwinkel op Heumink L
23. Klein Gebbink op Leemelder L
24. Stortelder op Ikink L
25. te Brake op Diekert L
26. Te Koppel op Meekes in den Bosch Lo
37. Mennink op Kamperman V
28. Aagten op Gais L
29. Rensink op Tongerlo Lo
30. Klein Tank op Hennekes L
31. Meddeholt op Wittens L
32. Eekelder (horstelmaker) in den Bosch Lo
33. Geessink op Grotenhuis L

34. Krabben op Reinders in den Bosch Lo
35. Domhof op Goldewijk Z
36. Wolterinck op Hols L
37. Grobben op Grobben Z
38. Wamelink op Wamelink V
39. Leemreize op de Kraneboer in den Bosch Lo
40. Braker op Braker L
41. Bennink op Broekmans V
42. Mengers op Aals V
43. Pondes op Pondes L
44. Hulshof op Kevelder Z
45. Boekelder op Raben Z
46. Hulzink op Metten (Metten Jan) Z
47. Oold(t)huis op Koolman L
48. Hummelink (voerman) op Stienen in den Bosch Lo
49. ter Haar op Panneman V
50. Bengevoort op de Kieftert
51. Elschot op Pillen in den Bosch Lo
52. Te Brake op Pondes L
53. Baks op het Rietberg Z
54. te Molder op het Messink in den Bosch Lo
55. Krabbenborg op Donderwinkel Z
56. te Roller op Kevelder Z
57. Kampshof op Haverkamp Z
58. Rouwhorst op het Roller Z
59. Krabbenborg op het Rolder Z (zie 58)
60. Derk Jan Deunk op Götten Manus in den Bosch Lo
61. Eskes op het Harreveldse broek H
62. Gradus Johannes op Smitjes L
63. van Bronkhorst op Hofman Z (Hofmans Drieks)
64. Rooks op Rooks Z
65. Hummelink op Snijders (bij Lankveld) Z
66. te Roller op den Eeler Z
67. Slot op Rooks Wevers Z
68. Donderwinkel op Donderwinkel Z
69. Krabbenborg op Jennekas Z
70. Domhof op Wopereis Z
71. Derk Hendrik Spekschoor op het Spekschoor Z
72. Spekechoor op het Rietberg Z (zie 53)
73. Kolkman op Sprenkelder Z
74. Kolkman op Klein Tilder Z
75. Wopereis op Vos Z
76. Jan Hendrik Rietberg op Rietberg Z (zie 53 en 72)
77. Hulshof op Kleins Z
78. Rouwhorst op Spieker Z
79. Eijtink op de Voshaar Z
80. Klein Holkenborg op Kein Holkenborg Z
81. Donderwinkel op de Dorst Z
82. te Molder op Gosselink Z
83. te Molder op Schoppen Z
84. te Molder op Maneschijn Z
85. Dudemaat op Boekelder Z
86. Krabben op Klompenjans/Klompengais ? Z
87. Wopereis op Breuskers (Breurske?) Z
88. Wopereis op Eimers Z

89. Olijslager op de Pieper in den Bosch Lo
90. Buiting op Stammers in den Bosch Lo
91. Rouwhorst op Kars in den Bosch Lo
92. Gierkink op Gierkink in den Bosch Lo
93. Eitinck op Kempkes op de Kostverloren H
94. Weelink op de Boschwever in den Bosch Lo
95. Lensink op Bulten H
96. Schutten op Hendersen H
97. Reinders op Klumperink H
98. Nieuwhof op Knippers op het Aagtendorp H
99. te Molder op Schutten op het Aagtendorp H
100. Elschot op Gotten H
101. Reinders op de Stroet H
102. Walters op het Weggelder H
103. Domhof op Slikkerman H
104. Waenink op Stoverink H
105. Groot Kormelink op Goorman op het Zand Lo
106. Gebbink op den Pas ?
107. Lankveld op Bulteman V
108. Garsteveld op Huitink V
109. Bonenkamp op Abbink V
110. Vos op Wolters V
111. Spijkers op Bijleveld V
112. Weyenburg op Weyenburg V
113. Wolterink op Veldjan (?) V
114. Ikink op Dorschot V
115. Garsteveld op Meekes V
116. Dolthuis op Tenten arend in den Bosch Lo
117. Nijenhuis op Klein Stikken L
118. Krabbenborg op Lankveld Z
119. Wopereis op Groot Holkenborg Z
120. Arink op Stortelder (Stölderboer) L
121. Reijerink op Tank L
122. Houwers op den Nijboer in den Bosch Lo
123. Rouwhorst op het Rouwhorst Z
124. Te Brake op Besselink L
125. Te Vruchte op Klein Katershorst Z (gem. Ruurlo)
126. Krabbenborg op Hummelink Z
127. Gebbink op Gebbink L
128. Stortelder op Wolters L
129. Oosterholt op Lutjenhuis L
130. Donderwinkel op de Wolterij H
131. Eijting op Eijting Z
132. Stortelder op Schanseman L (D52)
133. Mentink op Hofman H
134. Deunk op de Groote Kieftert Lo (B 5)
135. Lankveld op Kampjan V
136. Papenburg op Velder Z (E 155)
137. Nijrolde op de Wopereis Z (E 47)
138. ten Have op Hammerman Z (gem. Ruurlo)
139. Pondes op Klein Tank L (D 86)
140. Nijrolde op Slot Z (E 175)
141. Rooks op de Jasper Z (E 110)
142. Spekschoor op Salten Z (gem. Ruurlo)
143. Woltering op Ikink ? L

144. Penterman (tolgaarder) H (F 15)
145. Schilderink op Schilderink V
146. ten Have op de Katershorst Z (K 55) (gem. Ruurlo)
147. Boschker op Bosman L (D 45)
148. Weyenburg op Timpert V (C 58)
149. Hummelink op de Dorst Z (E 122)
150. Storkhorst op Rondeel Z (E 148)
151. Papenburg op Papenburg H (F 9)
152. Harbers op Slag H (F 70)
153. Berendsen op Winkelman Z
154. Hulshof op Knippenborg Z (E 55)
155. Knippenborg op Hulzevoort V (C 9)
156. Hulsink op Tank L
157. Bokkers op Ooms Z (M5) (gem. Ruurlo)
158. Rondeel op Koolstee Z
159. Antonius Wolters op Tongerlo Bosch (busno 1) Lo
160. Klein Gunnewiek op Meekes in den Bosch Lo
161. Rensing op Tongerlo Lo
162. Penterman op Rondeel Z
163. Krabbenborg op Zegendijk Z
164. ten Have op Stegers L
165. Wopereis op het Weggelder H
166. te Brake op Diekert L
167. Wissink op het Harreveldse brook H
168. Spekschoor op de Wopereis Z
169. Mengers op Aals V
170. Gebbink op den Pas V
171. Mokkink op de Vos V
172. Klein Gebbink op Leemelder L
173. Bokkers op het Kavelder Z

De later ingevoerde wijksnummering was:

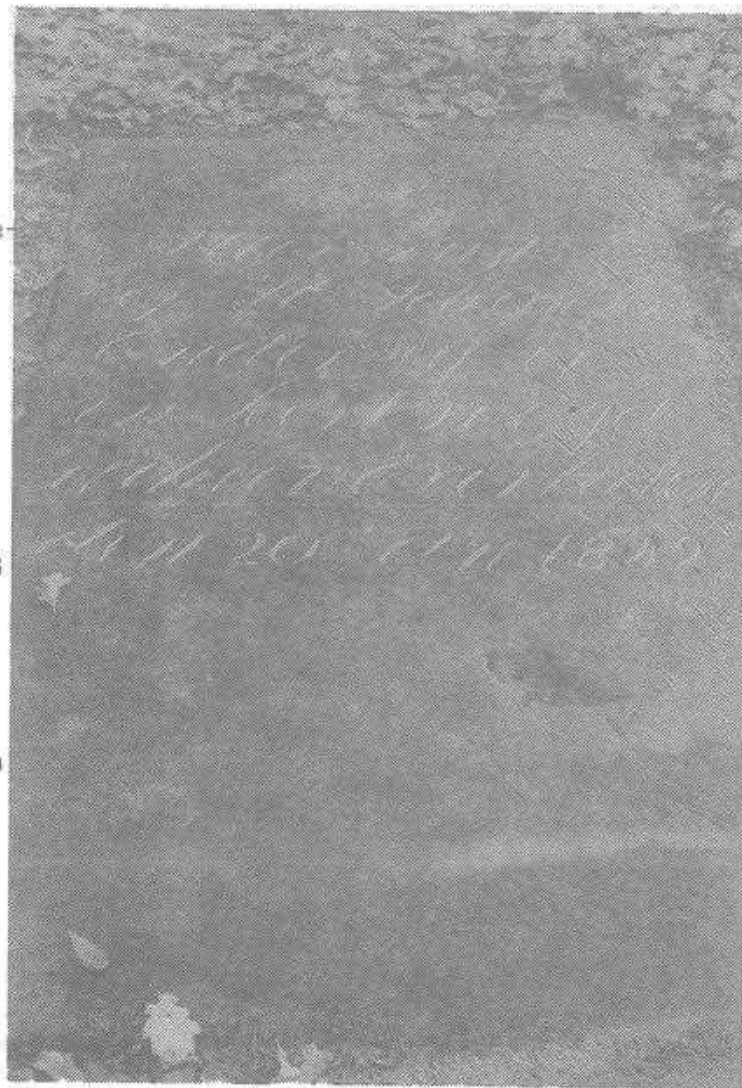
- A - Lichtenvoorde kom.
- B - Lichtenvoorde (Bosch)
- C - Vragender
- D - Lievelede
- E - Zieuwent
- F - Harreveld

Lichtenvoorde, oktober 1981.
Henk Hulshof

HET MEESTERSHUIS

Het pand aan de Varkensmarkt het zogenaamde Meestershuis, in de Franse jaren genummerd nr 61, heeft een heel merkwaardige geschiedenis. Ik bedoel hiermee het pand waar voorheen Tillmann en voor hem Dusseldorp een fietsenwinkel hadden en waar later mijn broer Paul Kruip zijn supermarkt bouwde. Hier woonde rond 1750 de Schoolmeester Severijn Hesselink, in 1746 getrouwd met Anna Catharina van Leeuwen, dochter van Damianus van Leeuwen. Deze Damianus van Leeuwen was voor Hesselink schoolmeester in Lichtenvoorde, hij noemde zich Magister, wel een groot woord voor een eenvoudige dorpsschool; want een Latijnse school of Kloosterschool heeft deze plaats nooit gehad. De eerstgenoemde, Severijn Hesselink overleed te Lichtenvoorde 19 november 1800 en voor het verdere verloop van ons verhaal moet ik eerst een aantekening aanhalen uit het Notulenboek der Nederl.Herv. Kerk, d.d. 4 maart 1801. Hier schrijft Ds. A.Carlier:

Het overlijden van den Koster, Kerkmeester en Schoolmeester Severyn Hesselink is de Gemeente bekend. De gewezen Heer dezer voormalige Heerlykheid, de Vorst van Nassau, heeft aan deszelfs zoon Jan Hendrik Hesselink reeds voor enige jaren eene acte van adjunctie en survivance verleent, zodat hy by overlyden van zyn vader dien aanstonds in zyne ampten zou opvolgen. Doch by de tegenwoordige orde van zaken is het begeeven des schoolampts gedemandeerd aan de Gemeente besturen. Daar het voor de huysvrouw van Jan Hesselink nu ten hoogste nadeelig zoude zyn, alsmeede voor het huysgezin, als zy dit ampt in zyn geheel kwamen te missen, heeft

Hier rust G.H.Schepers, onderwijzer, in Winterswijk, geboren, alhier, overleden den 26 jan. 1842.

Deze grafsteen ligt nog heden op de oude Algemene Begraafplaats, nabij de Driehoek, in het middenpad.

zy zich per requeste geadresseerd aan den Agent der Nationale Opvoeding en aan het Gemeente Bestuur dezès Ampts, hetwelk van die iuytwerking is geweest, dat het Gemeente Bestuur tot schoolmeester heeft aangesteld: Gerrit Hendrik Schepers, tot nu toe schoolmeester in Meddehoe onder Winterswyk, egter in dien verstande, dat voorn. Schepers met de huysvrouw van Jan Hendrik Hesselink een accoord over de waarneming der school moestte ingaan, welk accoord dan ook getroffen is. Jan Hendrik Hesselink is sints verschillende jaren innocent, dus ter waarneming van eenig ampt buyten staat. Doch daar voorn. Schepers zich op zulk eene wyze hier als schoolmeester niet wil engageren, tenzy hy verzekering hebbe, dat by overlyden van Jan Hendrik Hesselink hy ook als Koster en Kerkmeester worde aangesteld en dat het de tegenwoordige orde van zaaken zeekerlyk aan de Gemeente staat om deze beide laatstgenoemde ampten te begeeven, zo stellen wy de Gemeente dit voor: of Gylieden ermeede vernoegt zyt, dat gen. G.H.Schepers na dode van J.H. Hesselink ook hem opvolgt als Koster en Kerkmeester en of Gylieden den Kerkenraad gequellificeert om hem eene acte van survivance iuyt te reiken. Tot zover dit citaat.

In deze Kerkeradsvergadering zyn vier tegenstemmers ingekomen, nl. van Harmen Manschot, Joost en Jan Wynveld en Evert Venderbosch. De meerderheid nu gebleken zynde, declareerde de Predikant dat hiervan door de Kerkenraad een getuigschrift zoude gegeven worden aan G.H. Schepers welke luidt als volgt: Wy ondergetekenden, leden van de Kerkeraad der Nederl.Herv.Gemeente te Lichtenvoorde attesteren by ondertekening dezès, dat onze Gemeente als daartoe opgeroepen op de 4e Maart, by meerderheid van stemmen heeft goedgevonden en goedgekeurd, dat Gerrit Hendrik Schepers by overlyden van Jan Hendrik Hesselink, Koster en Kerkmeester worde, mits op zyn gedrag en wandel niets vallen te zeggen. Gedaan in onze vergadering den 8e Maart 1801. Ondertekend: A. Carlier Praeses, H.J.Schreurs, W. Breukelaar en G. Dammers allen Ouderlingen. Jan Hendrik Schreur en R.Buynink, Diakens.

Nu ook dit geregeld was aanvaarde G.H. Schepers zyn ampt als hoofdonderwyzer en wel als eerste welke door het Gemeente Bestuur werd aangesteld.

Volgens de gegevens van de Burg.Stand werd hy geboren te Winterswyk den 15 Januar: 1776 en als zoon van Jan Derk Schepers en Hermina Gribbrock Echtelieden, doende landbouwers. Zeer zeker heeft hy zyn hoofdacte gehaald aan de Ryks Kweekschool te Haarlem, want eerst in 1862 werd deze school door meerdere Provinciale Ryks Kweekscholen vervangen.

Zyn broer J.H.Schepers was Notaris te Aalten en blykens zyn boeken had hy met hem geregeld contact o.a. door geldleningen en andere transacties.

Onze bovengenoemde Gerrit Hendrik Schepers werd dus in 1801 benoemd; hij was toen 25 jaren oud ! Waar hij eerst woonde is mij onbekend, doch in 1811 schijnt hij zijn moeilijkheden (waarvan bovenstaand sprake is) met haar radikaal te hebben opgelost door met haar te trouwen, welbegrepen na de dood van haar man. Een aantekening d.d. 28 maart 1811 vermeldt: Gerrit Hendrik Schepers, zoon van wijlen Jan Derk Schepers, geboren te Winterswijk en Emina Doedens, geboren op de Leek in Grongerland, thans woonachtig te Lichtenvoorde, weduwe van wijlen Jan Hendrik Hesselink. Zij bracht uit haar eerste huwelijk met Jan Hendrik Hesselink 5 kinderen mee, maar uit een staat van 1828 blijkt dat er dan nog slechts een kind, n.l. Hermina Hesselink (geb. 17 dec. 1792) bij hun inwoont. Hieruit blijkt tevens dat G.H. Schepers bij haar introuwde. Volgens deze staat van 1828 worden nog als gezinsleden genoemd: Jan Derk Hoytink ondermeester (geb. te Winterswijk 21 febr. 1805) en Johannes Albertus van Essen (geb. 26 jan. 1809). Genoemde J.D. Hoytink moest oom zeggen tegen Schepers, terwijl we J.A. van Essen kennen als de vader van de bekende Hermenneke van Essen (met zijn platte lakense petje!) die de ouderen onder ons zeer zeker gekend hebben. Volgens genoemde staat heeft de hoofdfiguur van dit artikel G.H. Schepers dit pand in eigendom. Het wordt genoemd "het Schoolhuis", kadastraal bekend sectie G 1400 erf groot 2 roeden en 70 el. Achter dit Schoolhuis stond een schoppe kadastraal bekend G 1398, erf groot 1 roede en 48 el. Over beide gebouwen betaalde hij f 24,- verpondingsgeld. Naast zijn ambt als hoofdonderwijzer had hij ook nog een boederij, welke bezigheid Christiaan Anton Carel Huynink, zijn achterbuurman voor hem waarnam, hetgeen blijkt uit Schepers Kasboek. Talloos zijn de aantekeningen: Christiaan en zijn vrouw de Kerk schoongemaakt, Christiaan naar het Colenborgerveen om brand(turf) te halen en naar de Kapelle (Vragender) gebracht, enz. enz. Ook hield hij de registers bij van de Burgerlijke Stand en ook was hij Taxateur en steller van onderhandsche acten. Maar voor alles staat hij ook te boek als winkelier en juist dit wil ik aanhalen als Leitmotif voor dit artikel. Ik ben nl. in het bezit van een gedeelte van zijn winkelboekhouding, dus beschik ik over een goed overzicht, temeer daar hij als onderwijzer/winkelier zijn boekhouding zeer accuraat voerde. Zeer interessant is het om na te gaan, hoe hij de grondslag legde van een bedrijf dat zou uitgroeien tot een moderne textielzaak, nl. de Hapo aan de veemarkt en op het punt waar hij begon nu een supermarkt van mijn broer Paul Kruijper staat. Ook hij handelde namelijk in ellewaren en daarnaast in Koloniale waren! Waarschijnlijk nam hij een bestaande winkel van de Fam. Hesselink over, wat niet alleen blijkt uit zijn balans van 1811, maar het is ook bekend, dat in die jaren en ook nog later, een bovenmeester naast zijn school een handeltje dreef, misschien wel

moest, vanwege zijn karige salaris! Zeker is, dat iedere bovenmeester papier, pennen, boeken en kaarsen verkocht en het ligt voor de hand dat hij deze handel met andere artikelen uitbreidde. Op de eerste bladzijde van zijn inkoopboek schrijft hij:

Lichtenvoorde 1 Maart 1812.

Hebbe ick G.H.Schepers opgenomen en geïnventariseerd de voorraad van Cyets (sajet en wollen garens) en garens, vyf schagt (broek en rokkenstof), kousen, linnen garens en voordelige schulden, zo ick tot hier aan toe alleen was bezittender. Dan volgt een specificatie van deze goederen en vorderingen. Aan het slot staat: Deze somma van vijfhonderd vier guldens en agtien stuyvers is my voor de halfscheid, zijnde f 252.9.- dadelyk door Johannes de Jong betaald, zodat de goederen op voorstaande inventaris ons tesamen in eigendom toebehoren. Schijnbaar zat hij moeilijk of hij wilde zijn handel uitbreiden, maar in ieder geval vond hy een goede Compagnon in de welgestelde Johannes de Jong. Deze laatstgenoemde woonde in het pand waar nu de Hapo (Kupers Gert) is gevestigd. Hij was geboren te Amsterdam. 1773 en gehuwd met Frederica Venderbosch, dochter van de Stadsmolenaar (stenderkaste Molendyk). Beide behoorden tot de notabelen van Lichtenvoorde. Nu wil ik U niet vermoeien met een weergave van alle jaarstaten, maar toch wil, ik die van 1820 aanhalen om U te laten zien hoe hij in die 8 jaren heeft geboerd, en welke bezittingen hy in die tijd heeft verworven.

Aan bezittingen en vorderingen somt hy op:

1/2 huis	2500,-
1/4 van den Hogen Hof	300.-
1/4 van den Lagen Hof	200.-
1/8 van het kleine Hooyland	500.-
2 stuk land by Grol	300.-
1 schuur en hof	140.-
3 beesten	120.-
3 span bedden en inboedel	300.-
2 oude varkens	80.-
Schoolgeld van de Gemeente	210.-
voor brand	30.-
Van Roelvink voor het houden van de registers van Burgelyke stand	55.-
1/4 jaar tractement	18.15
Boekschuld die nog zoo wat goed is	610.-
70 schepel haver	49.-
60 schepel rogge	84.-
Inventaris van ellewaren groot samen	1415.-
Inventaris van kruidenierswaren luid	342.-
Tafel en spiegel	22.-
aan leeg goed	10.-
aan pypen	10.-
	<hr/>
	7295.-
af: nevenstaande schuld	3178.15
	<hr/>
- 33 -	dus zuiver 4117.-

Schijnbaar is hij al gauw weer alleenbezittender geworden, want uit de jaarstaat over 1815 blijkt, dat Johannes de Jong alleen nog een geldschieter is. De kruidenierswaren betrok hij in hoofdzaak van de groothandel en wel uit Deventer, Zutphen en Doesburg, terwijl de tabak gekocht werd van zaken uit Arnhem en Amsterdam. Meer interessant wordt zijn inkoopboek als het gaat over "ellewaren". Daar leest men, dat hij deze goederen geleverd kreeg uit Amsterdam, Deventer, Groningen, van de firma's Schonewasser en ook Colenbrander uit Dinxperlo, van Goldenberg en van de weverij Ankersmit te Deventer (die voor 20 jaar geleden nog bestonden !), verder van Levy Manuel uit Groenlo, G. Scholten in Usselo en Keyzer en Terweele in Enschede en vele andere, maar ook van wevers en groothandelaren uit Duitsland zoals uit Reyd bij Krefeld, Wesel, Dortmund, Eupen, Meurs, Dusseldorf en niet te vergeten uit Hopsten dat destijds en ook later bekend was door zijn fijne kwaliteitslinnen het zgn. Löwentleinen. Schijnbaar verkocht hij veel wollen laken in bruin, groen en grijs en witte en rode baay (voor rokken). Verder handelde hij in Manchester, beddetijken, blauwe en rode dobbelsteen (overtrek), vijfschacht (zware linnen stof voor boerenkleding) Kraanook, kalmink (gestr. rokstof, ginggang (gekleurde katoenen stof), lijnwaad (linnen), bombazijn (dit is een sterke katoenen stof voor werkbroecken, een soort pilow, hofvrouw, bokkingbaay, doeken, omslagdoeken en onderscheidt deze in Engelse doeken met franjes, Turkse doeken (bonte wollen met franjes), rode en paarse catoene doeken, alliance doeken enz. enz. Deze laatste betrok hij van de Fa. Colenbrander uit Dinxperlo, waar hij ook veel mutsen-goed van kreeg. De betalingsvoorwaarden waren als regel 6 maanden of een jaar crediet in Hollandsch courant of in Fransche Kronen, terwijl de betaling geschiedde per wissel, maar ook werd cassa betaald als de leverancier persoonlijk of zijn vertegenwoordiger hun halfjaarlijkse bezoek brachten. Bijzonder interessant zijn zijn persoonlijke aantekeningen zoals van Cas Wilhelm Diesch uit Barmen niets meer nemen, al praat hij nog zo mooy ! Of: Christiaan Brede te Boekholt bij het Weezenhuis maakt goede beddeteken. Ook kenden ze toen mot in wollen stoffen, want in 1815 schrijft hij: 1½ elle van het blauwe laken afgesneden wegens wormgaten. De goederen uit Duitsland werden franco verzonden tot Bocholt of Vreden en vandaar werden ze afgehaald door de bode Jan Kruij. Bode Struy van Grol bracht de goederen mee uit Amsterdam, terwijl de goederen van Kronenburg en Comp. uit Zutphen verzonden werden met de Deutechemsche Karre over ter Borg en Aalten. Evenals in alle oorlogstijden werd er ook gesmokkeld, want in 1819 schrijft hij: Betaald aan J.C. te Welscher (buurman van Johannes de Jong) voor door de Linie brengen 3 gulden en 12 stuyvers. Men kende toen zeker nog geen belastingcontrole, anders zou hij dit nooit in zijn

kasboek gezet hebben. Als steller van onderhandse acten, dus van koop en verkoop van roerende en onroerende goederen, remplacant overeenkomsten en dergl. moet hij een zeer bekend man geweest zijn, gezien zijn vele desbetreffende aantekeningen. Ook was hij Koster van de Nederl.Herv.Kerk, later Kerkmeester en als op 28 April 1830 de Schout A.J. Hummelink overlijdt, wordt hij zelfs President van het Kerkbestuur. Inderdaad was hij een zeer veelzijdig man, hij zat in vele commissies, zoals in de commissie van de verdeling van de Markegronden en de aanleg van nieuwe hoofdwegen in 1832, waarvan hij zelfs de ontwerper was, maar ook was hij een sociaal bewogen mens, wat blijkt uit zijn werk voor Kerk en Diaconie, maar vooral uit het dikke Kladderboek, dat hij bij zijn dood naliet. De hoofdonderwijzer G.H.Schepers overleed 26 januari 1842 in het huis nr. 61, dus in het meestershuis. Zie hier zijn Overlijdensaangifte, welke luidt als volgt:

Heden den zeven en twintigsten der maand Januari, een duizend acht honderd twee en veertig, zijn voor ons Johan Hendricus Antony van Basten Batenburg, Burgemeester en ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Lichtenvoorde, Provincie Gelderland, verschenen: Jan Manschot, schoenmaker, oud zeven en veertig jaren en Hendrikus Sironnen, daghuurder, oud zestig jaren, beide in deze Gemeente woonachtig, dewelke ons hebben verklaard, dat op den zes en twintigsten der maand Januari des jaars achttien honderd twee en veertig, des morgens ten tien uren, in de stad in het huis nr. 61 binnen deze gemeente, in den ouderdom van zeven en zestig jaren is overleden: Gerrit Hendrik Schepers, Schoolonderwijzer, geboren onder Winterswijk en gewoond hebbende alhier, echtgenoot van Emina Doedere, zonder beroep, wonende alhier, zoon van wijlen Jan Derk Schepers en van wijlen Harmina Gribbrock in leven echtelieden en landbouwers, beide gewoond hebbende en overleden alhier. De aangevers geene verwanten van den overledene. Waarvan wij deze akte hebben opgemaakt en in de beide daartoe bestemde Registers overgeschreven, waarna dezelve na voorlezing door ons is ondertekend met eerstgenoemde aangever, verklarende laatste niet te kunnen schrijven.

J. Manschot J.H.A. van Basten Batenburg.

Bij de afrekening over de nalatenschap van de Heer Schepers blijkt, dat zijn zaakwaarnemer en opvolger de ondermeester Jan Derk Hoytink nog heel wat tegoed te hebben van de Weduwe Schepers en de erven. Naast de door hem betaalde leveranciersschulden zijn er ook enkele, die het vermelden waard zijn. Zo onder andere een kwitantie van J.Tongerloo te Varsseveld en wel voor gedane geneeskundige diensten en geleverde geneesmiddelen in 1840 ad f 8,95. Verder een nota van

A.Arentsen (Diacon) over de nog af te rekenen rouwmantels en Armenlakens over 1841 met de Nederl.Herv.Diaconie. Ook nog een nota van kosteb van de Griffier W.H. Knikkink te Groenlo, wegens verzegeling en ontzegeling der nalatenschap van wijlen de Heer G.H. Schepers. Van J.B. Wessels, Koster van de Roomsche Catholyke Kerk te Lichtenvoorde een nota van f 2,- voor bekendmaken van het overlijden van G.H. Schepers en voor verzoeking van bovengenoemde ter aarde besteding. En nog een nota van Johan Gerard Buynink, de Timmerman, voor het maken van een eikenhouten doodskest en een rekening van H.Westenberg Mr. Steenhouwer te Gildehaus (Dld), waarbij vermeld: afgezonden een zarksteen, franco Haaksbergen, 1 el breed en 2 el lang met ruim 60 letters derin gehouwen, kost f 30,-. Vracht en op de plaats leggen f 10,87½. Gildehaus den 30 Mey 1842. En als laatste nog een kwitantie van G. Dieperink, Distributeur der brievenpost te Groenlo, wegens: In de Haarlemsche Courant geplaatst d.d. den 3 en 5 Febr. 1842 het doodsbericht van G.H. Schepers, met 2 zegels en brievenport en nog een half jaar abonnement van de Haarlemsche Courant f 9,20.

Harry Kruij, Dinxperlo,
oktober 1981.

AANTEKENINGEN UIT HET KASBOEK VAN HOOFDONDERWIJZER G.H. Schepers.

Buynink, Roelof

Debit:

1811	den 18. September 24 kan raapolij à 18 stuiver	f 21=12=
	½ pak zout	" 8=19=
	42 pond tabak à 9 stuiver	" 18=18=
	met Jan in de loterij gespeeld f 4=10= Jan half	" 2= 5=
	Zijn vrouw bij mijn absent 3 boek papier gegeven	" =19=8
1814	Christiaan 4½ el grijs laken à f 3=1= is	" 13=14=
	20 el groen boomzij à 11½ st. f 11=10=	
	9½ el terugontvangen ad f 5=9=	rst. " 6= 1=
1815	Juny 2. weer 21 el groene boomzij à 10 st.	" 11=..=8
1816	Meij 20 Jan 1¾ el blauw Saaij 5/8 elle zwarte	" 1= 6=12
	Vrouw Buijnink 6 lood zwarte cijet nog 4 lood cijet	" ..=15=..
1817	Meij 7 weer 9 elle broekenstreep à 13 stuiver	" 5=17=
	1.pak zwart garen	" ..= 4=..
1817	den 22 September 2½ el bruin grijslaken à 42 st.	" 5= 5=..
	23 dito 4½ el voer boomzij à 8 stuiver	" 1=16=
	30 September 4½ el bruin grijslaken à 42 st.	" 10= 9=..
	1.pak zwart garen	" ..= 4=
1817	October 2. 5 elle zwarte Saaij à 11 stuiv.	" 2=15=..
	dito 17 1½ elle zwarte boomzij à 10 stuiv.	" ..=15=..
	en 2½ elle zwarte Saaij à 11 stuiv.	" 1= 7= 8
	15 December 1½ elle witte baaij à 22 stuiv.	" 1= 7= 8
	19 dito 4 elle voerboomzijde à 8 stuiv.	" 1=12=..
		<hr/>
	Samen	f 117=1 = 4

Credit

R. Buijnink competeert volgens rekening		
van timmerloon en hout. luid rekening		f 75=13= 8
voor successie van 1814 luid rekening		" 13= 2= 8
voor successie ik nog ontvangen		
van Gerrit Huinink	f 2=12=..	
van Aagteman	" 5=10=..	
van Moller in 't Zuwent	" 18=..=..	
van Hoenderboom	" 4=..=..	
	<hr/>	
	f 36= 2=..	
Ik 4 zegels bij van 9 st.3 duit af	" 1=17= 8	
komt Buijnink half.	f 34= 4= 8	half. " 17= 2= 4
		<hr/>
		f 105=18= 4.
	Komt mij nog rest.	f 11= 3=..

Kruip, Derk

1807	volgens overgegeven rekening van mij toen debit		f	5=12=..
1814	$\frac{1}{2}$ el boomzij, $\frac{1}{4}$ pond kaas		"	..= 7=..
	de vrouw 3 el mansgreis à.16 st. op bet. 1 geld		"	1= 8=..
1815	1. pond meel, 1 potje olij		"	..= 4= 6
1816	3 el manschester à 20 stuiver en $1\frac{1}{2}$ el boomzij		"	3=14=..
1815	één jaar reinier 7 maand en een jaar en $9\frac{1}{2}$ maand			
1816	en 1 boek samen		"	3= 9=..
	$\frac{1}{4}$ el zwarte boomzij		"	..= 7= 8
1818	tot den 13 April van 3 kinder schoolgeld samen $10\frac{1}{2}$ maand		"	2= 2=..
		samen	f	17= 3=14
	op verdiend.			
1815	na Bockholt naar den doctor geweest	f	..=15=..	
1816	den 2e Meij 1 pak van Bockholt gehaald	"	..=13=..	
	den 6e meij 1 pak lakens van Vreden gehaald	"	1=..=..	
1816	den 23 April aan contant op manschester betaald	"	1=..=..	
	den 26 augustus vergeefs naar Bockholt	"	1=..=..	
1810	Aan contantes betaald	"	3=..=..	
		af	"	7=.1=..
1818	den 20 april 1 pakje van Grol medegebragt	f	..=5=..	
		rest"		10= 2=14

1818	Door Gouverneur en Gedeputeerde Staten op de Begroting gebragt over den Jare 1818 voor G.H.Schepers voor tractement op schoolgeld		f	210=..=..
	En tot verwarming der school f 50.- Na de zielen berekend compdeere mij		"	30=..=..
			f	240=..=..
	Aan de Mr. van 't Zieuwent voor schoolgeld op de begroting	f	140.=..=	
	van gez.: f 50, zou hem na 't zielental competeren	"	20.=..=	
		Totaal	f	160.=..
1819	maart 25. Op rekening ontvangen Bekkink ik G.H.Schepers f 100.=			

Van Essen, Roelof

	In den jare 1814, 1815 en 1816 aan kontant geld en winkelware, zie dagboek samen				f 109=..=..
1817	den 1. september in betaling				
	400 pennen.	f 1= 8=..			
	den 19 sept. aan cont.	" 4=12=..			
1818	den 6 Jan. 200 pennen	"..=14=..	af	" 6=14=..	rest f 102=6=..
1818	den 30 september aan contanten ontvangen				f 15=..=.
					<u>rest f 87=6=..</u>

Leuk, Jacob

1816	de dogter 1. rode doek.			f 1=..=..	
	1½ en 1½ Gaas.	" ..=13= 2			
	1 mutze.	" ..= 7=..			
	1 lood thee, 2 lood koffij, 2 lood kandij				
	½ lood koffij, 1 lood kandij	" ..= 4= 4			
	½ L thee, 2 L.kandij, 1 L. koffij				
	2 L.kandij	" ..= 3= 8			
	2 Lood koffij, 1 lood kandij	" ..= 1= 8			
1817	den 31 Julij de dogter 1 borstrok			" ..=16= 8	
	5/4 woldoek				
			samen	f 3= 5=12	
1817	drie dagen bedorven gras maaijen				
	ik de kost gegeven		af	f 1=10=..	rest f 1=15=1
1818	den 30 julij grasmaaijen 't Kleine Hooijland. eigen kost			" 1=10=.	
					<u>Komt mij f ..=5=14</u>
1818	den 22 Augs voor Jakob van zijn vrouw de Successie opgemaakt is				f ..=18=.
					Breve port van Wenterswijk f ..= 1=.

Roelvink, Willem, Jacob

1817	Op zijn verzoek opgemaakt Memorie van aangeving maart en staat van saldo voor Successie van te Moller Zieuwent	f 12=10=..
1818	1/8 pond blanke Kandij, 1 stuiver pennen, 1/8 blanke kandij voor copieren 1 acte van aanplacement voor Toebe voor copieren 3 september van 't Ruurlosche Broek gecopieerd een gemeente rekening over 1812 van Ardes voor 1 stuiver inkt en 1 leijpen 1/8 pond gebrande koffij, nog 1/8 pond thee 1/8 pond koffij, 1 Kaars en 6 duiten siroop Gecopieert en gelimieerd en ingevuld twee klassificatie rollen over het Ampt over 1817 en 1817 ieder voor f .1= 2=..	" ..= 5=.. " ..= 4=.. " ..=12=.. " ..=12=.. " ..= 1= 8 " ..= 8= 4 " ..= 5= 4 " 2= 4=..
		f 17= 3=..
1819	1 pij lak 3 stuiver. En 4 lood geb. koffij 6 beste pennen, nog 6 beste pennen, nog 6 beste pennen à 2 duiten	" ..= 5= 8 " ..= 4= 8
1820	den 6 April Betaald aan E.Venderbos kostgeld v/d burgemeester 7 April 3 zegels van 9 3/8 stuiver bij 't trouwen van Tiller is. 1 zegel bij 't trouwen van Gasteveld 4 zegels van 9 3/8 stuiver 2 kleine zegels 3 1/8 stuiver	" 10=..=.. " 1= 8= 2 " ..= 3= 2 " 1=17=8 " ..= 6= 4
	1820 den 29 april betaald hierop f 2=..=.. de zegel gelden terug gegeven rest nog f 1=15=..	
1820	Een successie opgemaakt op order van Roelvink van Hendrika Rocks, En een successie opgemaakt voor de Vildpape op verzoek van Roelvink.	

Lichtenvoorde, October 1981.

J.F.W. Buijnink

LICHTENVOORDE OMSTREEKS 1825

1½ Eeuw geleden, woonden in het oudste gedeelte van Lichtenvoorde aan de Bleekwal, Hagen, Kattenhage (Varkensmarkt), Begraafplaats met Hervormde Kerk, Richtershuis Het Hof, Ganzenmarkt, de volgende ingezetenen.

	<u>Geboren</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aantekeningen</u>
Wed. Ant.W.Aalders	1801	drukker, blauwverver	
J.B.Westerman	1784	landbouwer	
vrouw Johanna Nijenhuis	1767		
Antonij Tenten	1795	kleermaker	
<u>Bleekwal, Hagen, Kattenhage</u>			
H. Elferink	1773	landbouwer	
Cattarina Hietbrink	1800		getrouwd met J. Bloemers
Hendricy ten Have	1796		
Gardina van Doorn	1799		
Gijsbertus Leveman	1767	koopman	
vrouw Maria Schilderink	1771		
Harmany Steerenborg	1802	landbouwer	
vrouw Maria Tank	1796		
J.W.Holkenborg	1762		
vrouw Janneken Elferink	1769		
Jan Holkenborg	1805	timmerman	
Evert Jan van Harxen	1769	winkelier	
vrouw Maria Raben	1768		
Antonij van Harxen	1797	landbouwer	
vrouw Johanna Ringelenberg	1799		
J. te Veluwe	1782	schoenmaker	
vrouw Aleida Hulshof	1788		
Jan te Veluwe	1786	zonder	
Jan, Hendrik Stammert	1809	zonder	

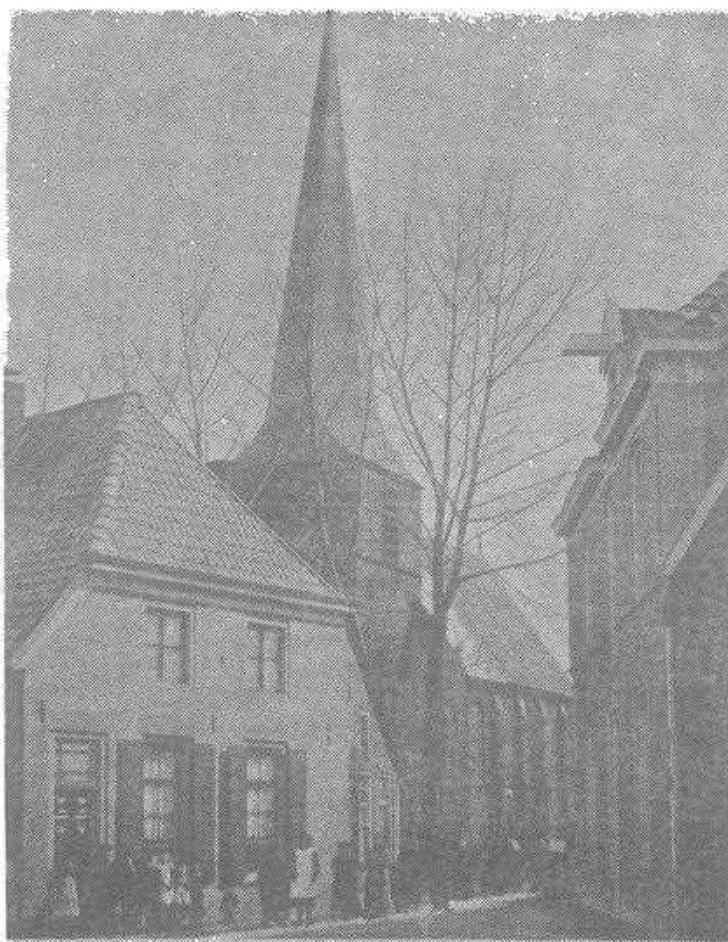
	<u>Geboren</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aantekeningen</u>
G.J. ten Ham	1756	landbouwer	
vrouw Willemina Alofs	1769		
Antonij ten Ham	1801	schoenmaker	vertrokken naar Winterswijk, militair in Doesburg.
Hendricus ten Ham	1807	zonder	
A.Reinders	1756	landbouwer	
Jan, Berent Reinders	1788	landbouwer	
vrouw Trui Hilderink	1795		
Jan Hartman	1770	landbouwer	
Antonij Hartman	1800	idem	
Engel, Maria Hartman	1802		
M. ten Brundel	1763	landbouwer	
vrouw Peunes te Kevelder	1763		
Harminus ten Brundel	1803		
Jakob te Leuk	1771		
Eymbert Raben	1785		
vrouw Berendina Heijes	1795		
J.H. Bokkers	1766	landbouwer	prüsen Leide.
vrouw Janna ten Have	1755		
Jacobij Wolf	1787	kleermaker	Tone Wolf zijn famili
A. Ponds	1779	schoenmaker	
J. Boekelder	1779	landbouwer	
Engelbertus Ponds	1774	landbouwer	achter koksmid
Tonij Ponds	1775	schoenmaker	Hummelink Toni zijn huis was het Pondshui
D. Doeven	1782	landbouwer	
vrouw Hamine te Zevelder	1788		huis van Willem Span- jer.
D. Doeven			
H. Olijslager	1759	landbouwer	in hōfken van Willem
Hendricij Olijslager	1796		Spanjer.
vrouw Maria Hilderink	1790	grootmoeder van	
		B. Hoeks, komt van Wassink.	
Harmanus Olijslager	1826	vader van B.Hoeks	
H. Olijslager			
H. Holweg	1751	nagtwaker	in het huidige huisje
vrouw Johanna Nijland	1758		van B. Hoeks.
H. Holweg			
Hendrik ter Leuk	1765	wever	naast Hoeks.
vrouw Janne Heusel			
H. Leuk			
J.H. Elferink	1765	bakker	
vrouw Engeliene ten Plate	1771		
J. Naberink	1761	timmerman	
Jan Wessels	1793	wever	dubbeltjes kris huis
vrouw Teune Hoogen	1807		Willem Spanjer.

	<u>Geboren</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aantekeningen</u>
Johanna Willemine Hofstede Wed. T. Obbink	1753	daghuurdster	
J.H. te Loo	1774	dagloner	nu Jan Kolkman ge- kocht.
vrouw Jenneken Tolkamp	1768		
Hendrik, Jan Boeijnk	1798	landbouwer	
vrouw Geertrui Scheurs	1800		
Aalberdina, Elizabeth Boeijnk	1828		
Willem, Frederik van Breda zijn vrouw Sagleven	1799 1806	commies	
A. Bijvank	1752	landbouwer	gekocht door
Harmanus G. Bijvank	1797	landbouwer	G.J. Kevelaer.
D. Pillen	1776	zwartverver	waar nu de Wed. Hartje:
Harmanus Pillen	1806	landbouwer	woont.
B. Hulshof L.zoon	1797	blauwverver	Planteman
vrouw Harmina Olijslager	1797		
Hendricus Hulshof	1824		Planten Drikus.
Josephus, Bernardus Hulshof J.B.zoon	1776	koopman	
vrouw Härmina Wiechers	1778	hoedemaker	te Poele
Jan B. Harbers	1784	landbouwer	muzikant
vrouw Willemina Huinink	1783	staat op de weduwe van A. van Harxen	
Wed. Rooks	1753	landbouwer	
Jannas, Hendr. Abbink	1779	landbouwer	
vrouw Reindina Vos	1785		
Derk, Hindrik Manschot	1768	leerlooier	
Jan Manschot	1794	schoenmaker	(Froeling)
9 kinderen, o.a. Engelina Manschot	1826		Bartels liene
J. Huinink	1782	schoenmaker	
vrouw Berendina Weyenberg	1793		
8 kinderen			
G.H. Schepers	1776	schoolonderwijzer van Dinxperlo in 1828	overl. 26-1-1842
Ehevrouw Emina Doedens	1767		
Hermina Hesselink	1792		waar thans Paul Kruij
Jan, Derk Hoitink	1805	ondermeester	
Emina Doedens, dochter van Derk Doedens en Catharina te Sibaldebure			
achter <u>Paul Kruij</u> :			
H. Sironen	1782	dagloner	
vrouw Berendina Hillen	1790		waar thans Berenschot.
3 kinderen: w.o. Harmanus Sironen	1826		

	<u>Geboren</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aantekeningen</u>
Derksken Appels	1743	uit Dinxperlo	waar thans Beren-
Grada Appels	1789		schot.
A.C. Appels	1825		
J. Westerman	1761	landbouwer	overl. 29-1-1827
vrouw Anna, Christina Kemper	1759	uit Münsterland.	
Christina Westerman	1803	landbouwer	
A. van Harxen		winkelier	
<u>Rentenierstraat</u>			
M. Dieperink		verkocht aan A. van Harxen	waar thans de bank.
J.H. Dieperink	1750	Wever)	
vrouw Geertje Boschker	1753) overleden	
Harmanus Dieprink	1796		
vrouw Janna Hartman	1798		
Johannes Antonius Westerman	1752	bakker	thans bakkerij
vrouw Berendina ten Brundel	1762		Stottelaar
Jan Berent Westerman	17..	landbouwer	
vrouw Gertruid Hulshof	1796		
Anna Westerman	1804		
Aleida Westerman	1826		Westerman Leide.
<u>Begraafplaats met Herv.Kerk</u>			
Het Hof, Richtershuis, Buijninkshuis Anno 1702.			
R. Buinink	1756	boschwagter	
Ehevrouw Derksken Veerbeek	1751	uit Dinxperlo	
Antonij Christiaan Buinink	1783		
Janna, Harmina Buijnink	1781		
Engelina Buijnink			
Ehevrouw van Gerrit Jan Vriesen		molenmaker	uit Woold W'wijk.
Johanna, Christina Vriezen	1815		
Gerrit Jan Vriezen			
in de schuur (waarin tevens woonruimte)			
J. Valkenburg	1769	commies te paard	dit gebouw wilde men als school gebruiken.
vrouw J. van der Tak.			
<u>Ganzenmarkt en Rentenierstraat</u>			
G.H. Schepers	1775	bewoond door de ontvanger.	
Antonij, Christiaan Buijnink			later kosterwoning.
heeft hier later met zijn vrouw			
Johanna, Gerritdina te Scheggert		bij ingewoond.	
H. ten Have	1764	schoenmaker	
vrouw Berendina van Lochem	1768		
Otto ten Have	1798	wever	
vrouw Gesina Straks	1797		
Hendrikus ten Have			
W. Hondorp	1805	klompenmaker	ingekomen van Vars-
vrouw Aleida Gezina Keusink	1811		seveld.
G.J. Keusink	1764	schoenmaker	
Derk Wijkamp	1799	dagloner	uit Varsseveld.
vrouw Janna Keusink	1804		
Hendr. Rebekka Wijkamp	1827		

	<u>Geboren</u>	<u>Beroep</u>	<u>Aantekeningen</u>
H. Kolkman	1799	daghuurder	
en ehevrouw Gezina, Adelheida ten Diepenbroek	1783	Münsterländer	
Janna Kolkman	1820	Münsterländer	
Berendina Kolkman	1823		
Antonij Knippers	1796	landbouwer	inwonende knecht.
Everhardus Theodorus Knippenborg	1798	landbouwer	
Verder stonden er links weinig huizen in de Rentenierstraat, aan de beek woonde:			
Johan, Gerhard Buijnink	1787	timmerman	hier staat thans
ehevrouw Aleijda Lieftink			het pand gebouwd door H.H. Kruij, nr. 35.

Overgenomen uit het registerboek "lijst der ingezetenen en het Reglement van Stad en Bosch en Buurtschap Vragender tot 1835.

Groete uit Lichtenvoorde.

Protestantsche Kerk.

LICHTENVOORDE ROND 1900 (5e Vervolg) door H.Olyslager z.g.

Het huis, bewoond door de fam. Werner, herbergde bovenmeester G.J. Kuijpers en is door de gemeente gebouwd. Achter het huis stond een mooi kippenhok met radstakers, zo men de kippen ook wel noemde. We denken nog met weemoed terug aan het feit, dat honderden meikevers, die we mee naar school namen, door deze radstakers werden verorberd. Hoe de heer Kuijpers als hoofd van de school was, hebben we verteld, maar ook in de maatschappij telde hij mee. Zo was hij een van de eerste kassiers van de pasopgerichte Boerenleenbank met een salaris van zegge en schrijve vijftig gulden per jaar ! Waar dokter C.L.B.J. Feitz woont, stond een groot dubbel huis. Het ene werd bewoond door W.Veldhuis postbode, die te voet zorgde dat de brieven bezorgd werden, en het andere herbergde de fam. E. Venderbosch. Had Venderbosch eerder een flinke schoenmakerij met veel krschten, ook hij kapituleerde en kwam op de schoenfabriek terecht. Daar komen we bij Jan Fiering met een wit baardje, ook een schoenmaker. Hij had een oud huis met grote bomen ervoor, maar heeft moeten plaats maken voor de panden, waarin nu H.Roelofsen en H.Eekelder wonen. Er naast stond een grote schuur van de fam. Knippenborg, die in de Rentenierstraat woonde. Deze schuur deed dienst als berging van wagens en karren. J. Wolters heeft er een winkelpand voor manufacturen op gebouwd. Derk Manschot woonde, waar nu Hotel "Industrie" staat in een voor die tijd flink café, maar de schoenmakers die voor iedereen een naam wisten, noemden hem Waterderk. Zeker omdat de beek vlak langs de zaal liep. Later is deze beek vanaf "Industrie" tot op 't Hof gerioleerd. Ook kunstmeststoffen verhandelde Derk en het agentschap voor Gist uit Delft voor de bakkers was in zijn handen. Het pand, dat nu door de pedicure Doppen wordt gebruikt als werkplaats, herbergde de fam. Wolf.Herman was schoenmaker met knechts en is tot zijn dood gebleven. Hij kon dit zeker uitzingen, doordat hij vrijgezel was en een flinke boerderij erbij had. H. Wolf was een van de laatsten in onze plaats, die met koe en kar naar het land trok. Als jongens herinneren we ons de gezellige werkplaats, waar een vrolijk lied klonk, en zo kon het gebeuren dat een Duitser met een grote olifant van deur tot deur ging om zo in zijn onderhoud te voorzien. Ook de olifant deelde mee in de winst. Hier kreeg hij een klontje of een koekje, maar bij de werkplaats van de Wolf prikten ze het dier met een els (naald) in de slurf. Vanzelfsprekend was de jeugd present bij dit gebeuren. Men volgde het mooie beest van deur tot deur en bij de terugkeer passeerden ze weer de schoenmakerij van Wolf. De ramen stonden open. De olifant stak zijn slurf naar binnen en een straal water, die hij uitspooog, zorgde ervoor dat Jan Geerdink, een koddig klein kereltje, voor de vlakke ging.

(wordt vervolgd)

Onderstaand een GEDICHT over kinderspelen omstreeks 1890,
(geschreven door mijn tante A. Wennink van Lith in 1948)

Er is door elk kinderleven,
Een factor spelen heengeweven.
Deed men vroeger minder "sport"
Buiten kwam je niets tekort,
Want het spel der fantasie
Gaf genietingen voor drie.
Door hun spelen te beschrijven
Kunnen ze in herinnering blijven
Van ons aller nageslacht.
Heeft die jeugd wel eens bedacht,
Dat 't speelgoed, men heden ziet,
Peperduur en onsolied,
Meest ontbrak bij vaders spel,
Och, ze maakten zelf het wel !
Met een spijker en een touw
Plus een kistje, was men gauw
Rijker dan met een autoped,
Want maken zelf, dat was de pret !
Een zoezekatte aan een koord,
Heb je ooit ervan gehoord ?
Een snorrebot maakte muziek
Voor een dankbaar, klein publiek.
Van Kwekkébessen-hout een fluit,
Nou, daarvoor liep je de wereld uit !
Spoortje spelen, wonder fijn,
Een kruiwagen verving de trein.
Een stallantaarn met rode doek,
Wees op gevaar bij elke hoek.
Wanneer je derailleren liet,
Veroorzaakte dit geen verdriet,
Men reed het zaakje in de soep,
Onder hevig hulpgeroep.

Lichtenvoorde, oktober 1981.

W.C.H. Buijnink-Wennink.

VOLKSRIJMPJE

Hier wil ik trachten een liedje op te schrijven uit onze jonge jaren, d.w.z. de jaren 1904 tot 1914.

Dat liedje heb ik onlangs nog gehoord van mijn zuster Lena (88 jaren) en die kon het zich herinneren van een seinwachter aan de spoorbaan, zijn naam was Schuilenburg. Hij woonde in het wachthuisje aan de Meddoseweg en had mijn vader als naasten naaber; zodoende kwam hij vaak bij ons, vooral als hij een goed torreltje gedronken had, want daar hield hij van.

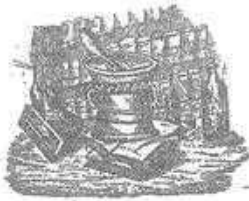
Het liedje heeft als titel:

HET ZWIJN

Het zwijn is toch een lelijk dier,
Neen, ik mag dat beest niet lijden.
Ik zal dien knorrepot wel mijden.
Wroeten is zijn grootste pret.
Vuil en morsig is zijn bed.
In de modder wentelend woelen,
In het weke slip zich koelen.
O, dat doet het zwijn zo graag.
En vat is het dom en traag !
Eten doet hij niet, maar schrokken.
Ja, soms stikken in de brokken.
Maar is in het eind het zwijn gemest,
En gedood door Koen de slachter,
Neen, dan ben ik geen verachter,
Van hetgeen het zwijn ons geeft,
Spek dat aan de lippen kleeft.
Kluifjes die de magen vullen,
Pekelworst die ons doet smullen.
Ham en beuling bij 't vermaart
Veel is ons dat zwijn dan waard.

Gedaan ten huize van mijn zuster Lena,
de weduwe Lageschaar op Steenkampweg 1.

Vragender A.D. MCMLXXXI-XXVII-VII
Diekas Willem,
Steenkampweg 2

LICHTENVOORDE, den 7 April 1874

Dina Venderbosch debet

aan J. B. te WELSCHER.

Med-Chir- & Art-Obst Doctor.

1874

Voor geleverde Medicamenten

Voor genees-heel en verloskundige diensten zijnde

112 Verbanden en Visites à 30 ct f 33,60

f 14,90
f 33,60
f 48,50
23,80
f 25,00

N.B. In 't vervolg hoeft Dina
niet meer te betalen totdat haar
been genezen is.

Voldaan
dokter te Welscher.

N.B. op verzoek wordt
specifieke rekening gegeven.

De tekst van bovengenoemde rekening luidt:

Lichtenvoorde, den 7 April 1874. Dina Venderbosch debet aan J. B. te Welscher, Med-Chir- & Art-Obst Doctor. 1874 Voor geleverde Medicamenten f 14,90. Voor genees-heel en verloskundige diensten zijnde 112 Verbanden en Visites à 30 ct f 33,60. Opgeteld f 48,50 min f 23,80 maakt f 25,-. N.B. In 't vervolg hoeft Dina niet meer te betalen totdat haar been genezen is. Voldaan dokter te Welscher. N.B. Op verzoek wordt specifieke rekening gegeven.

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013